

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЩОДО ЖІНОК: КОНВЕНЦІЯ І КОМІТЕТ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 22

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

ХАРКІВ, 2004

Друге видання

Переклад українською Харківської правозахисної групи
з женевського видання Організації Об'єднаних Націй 2000 року

Ця публікація здійснена за фінансової підтримки
Європейського Союзу. За зміст публікації відповідає лише
Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин
не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу
This document has been produced with the financial assistance of the European
Union. The contents of this document are the sole responsibility of Kharkiv
Human Rights Protection Group and can under no circumstances be regarded
as reflecting the position of the European Union

Дискримінація щодо жінок: Конвенція і Комітет. Виклад фактів / Харківська правозахисна група; – Харків, 2004. – 64 с.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» видається Центром прав людини при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Вона освітлює питання прав людини, які вивчаються або викликають особливий інтерес.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» має на меті глибше знайомити широке коло читачів з основними правами людини, з тим, що робить Організація Об'єднаних Націй для їх утвердження і захисту, і з діючим міжнародним механізмом, який забезпечує їх ефективне дотримання. Публікації цієї серії розповсюджуються безкоштовно в усьому світі. Вони можуть перекладатися на інші мови, окрім офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, за умови, що їх зміст не змінюється, що організація, яка передруковує їх, інформує про це Центр прав людини в Женеві, і що цей Центр значається як джерело інформації.

Права людини жінок і дівчаток є невід'ємною, складовою і невіддільною частиною загальних прав людини. Повна і рівноправна участь жінок у політичному, громадянському, економічному, суспільному і культурному житті на національному, регіональному і міжнародному рівнях, а, також ліквідація всіх форм дискримінації за ознакою статі є першочерговими цілями міжнародного співтовариства.

Віденська декларація і Програма дій*
(частина I, пункт 18)

* Прийняті на Всесвітній конференції з прав людини (Відень, 25 червня 1993 року) (A/CONF.157/24, Частина I, глава III).

ВСТУП

Рівноправність є найважливішою основою будь-якого демократичного суспільства, що прагне до соціальної справедливості і поваги прав людини. Практично у всіх суспільствах і сферах діяльності жінки піддаються дискримінації як з юридичної, так і практичної точок зору. Така ситуація зумовлена і погіршується наявністю дискримінації в родині, у суспільстві та на робочому місці. Хоча причини і наслідки цього можуть бути різними в різних країнах, дискримінація щодо жінок є широко розповсюдженим явищем. Збереженню цього явища сприяє наявність устояних стереотипів, а також традиційних культурних і релігійних звичаїв і уявлень, які принижують роль жінок.

Завдяки зусиллям з висвітлення реального становища жінок у світі були отримані статистичні дані про економічну і соціальну нерівність чоловіків і жінок, які викликають тривогу. Серед неможливих переважну більшість складають жінки, і частка жінок, які відносяться до числа сільської бідноти, з 1975 року збільшилася на 50%. Жінки складають найбільше число неписьменних; у період 1970-1985 р.р. їхня кількість зросла з 543 до 597 мільйонів. В Азії й Африці жінки працюють на 13 годин на тиждень більше, ніж чоловіки, і в більшості випадків їхня праця не оплачується. У світовому масштабі заробітна плата жінок, за виконання тієї ж роботи, на 30-40% менша, ніж у чоловіків. Жінки займають 10-20% управлінських і адміністративних посад в усьому світі і менше 20% робочих місць на виробництві. Серед глав держав жінки складають менше 5%. Якби в системі національних рахунків неоплачувана робота жінок у домі та у сім'ї розглядалася в якості одного з видів виробничої діяльності, то загальний обсяг виробництва збільшився б на 25-30%¹.

Концепція рівності означає щось значно більше, ніж однакова поведінка з усіма людьми. Однакове поводження стосовно людей, що знаходяться в нерівному становищі, буде сприяти скоріше збереженню, ніж викорінюванню несправедливості. Справжньої рівності можна домогтися лише за допомогою зусиль, спрямованих на вивчення і виправлення такого становища. Саме ця більш широка концепція рівності стала основним принципом і кінцевою метою в боротьбі за визнання і забезпечення прав людини жінок.

¹ The World's Women 1970-1990: Trends and Statistics (United nation publication, Sales No. E.90.XVII.3).

У 1979 році Генеральна Асамблея прийняла Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (див. додаток I). У цій Конвенції викладаються в юридично імперативній формі, погоджені на міжнародному рівні, принципи про права жінок, що застосовні до всіх жінок у всіх галузях. Основоположною правовою нормою Конвенції є заборона усіх форм дискримінації щодо жінок. Здійснення цієї норми не може бути забезпечено лише за допомогою прийняття нейтральних, з точки зору статусу чоловіків і жінок, законів. Крім вимоги про те, щоб жінкам надавалися рівні, в порівнянні з чоловіками, права, у Конвенції пропонується також уживання визначених заходів для забезпечення того, щоб усюди жінки могли користуватися визнаними за ними правами.

У відповідності до статті 17 Конвенції був заснований Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок. Цьому Комітету було доручено стежити за здійсненням положень Конвенції державами-учасницями.

Цей «Виклад фактів» містить дві основні частини. У частині I викладаються і пояснюються основні положення Конвенції. У частині II міститься огляд структури і методів роботи Комітету. Нижче подаються деякі вихідні відомості про Конвенцію.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ І ПРАВА ЛЮДИНИ ЖІНОК

Рівність прав жінок є одним з основних принципів Організації Об'єднаних Націй. У преамбулі до Статуту Організації Об'єднаних Націй говориться, що одна з головних цілей полягає у тому, щоб «знову ствердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок». Далі в статті 1 Статуту проголошується, що одне із завдань Організації Об'єднаних Націй полягає в тому, щоб здійснювати міжнародне співробітництво в заохоченні і розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, «без розрізнення раси, статі, мови і релігії».

Це положення про рівноправність жінок закріплюється і розвивається в Міжнародному біллі про права людини. Міжнародним біллем про права людини називають сукупність трьох міжнародних договорів: Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, а також два Факультативних протоколи до нього. Ці міжнародні договори утворюють разом етичну і правову основу для всіх напрямків діяльності Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини і служать фундаментом, на якому розробляється міжнародна система захисту і заохочення прав людини.

Одним з перших і найбільш значних досягнень Організації в галузі прав людини була розробка Загальної декларації прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю в 1948 році. З урахуванням принципу рівності достоїнства і прав кожної людини в цій Декларації проголошується, що всі люди мають користатися правами людини і основними свободами *«без будь-якого розрізнення, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану»* (стаття 2).

Відразу ж після прийняття Загальної декларації почалася робота з забезпечення проголошених у ній прав і свобод та кодифікації їх у юридично імперативній формі. У результаті цих зусиль були розроблені два згаданих вище Пакти, які були односторонньо прийняті Генеральною Асамблеєю в 1966 році і набрали чинності через 10 років. Ці Пакти є міжнародними правовими договорами. Коли та чи інша держава стає учасником кожного з двох Пактів, вона зобов'язується гарантувати всім особам, що проживають на її території чи знаходяться під її юрисдикцією, без будь-якої дискримінації усі права, передбачені в даному Пакті, і забезпечувати ефективні засоби правового захисту у випадку порушень цих прав.

У Пактах чітко встановлюється, що закріплені в них права можуть застосовуватися до всіх осіб без будь-якої дискримінації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану, народження чи іншої обставини. Крім того, держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати однакове для чоловіків і жінок право користування всіма правами, закріпленими в кожному з Пактів. Відповідно Комітет з економічних, соціальних і культурних прав і Комітет з прав людини, засновані для спостереження за здійсненням кожного з цих двох Пактів, компетентні розглядати ті питання про дискримінацію за ознакою статі, які виникають у зв'язку з положеннями відповідних договорів. Особливу активність в галузі дискримінації щодо жінок виявляє Комітет з прав людини.

Незважаючи на наявність двох пактів, кожен з яких гарантує властиву йому сукупність прав людини, взаємозалежність і неподільність усіх прав давно є загальноприйнятим і постійно підтверджуваним принципом. На практиці це означає, що громадянські і політичні права не можна розглядати у відриві від економічних, соціальних і культурних прав і, з іншого боку, що даний економічний і соціальний розвиток припускає забезпечення в рамках цього процесу політичних і громадянських свобод.

Іншим важливим принципом, що визначає концепцію прав людини й основних свобод, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, є їхня

універсальність. Незважаючи на наявність історичних, культурних і релігійних розходжень, кожна держава, незалежно від її політичної, економічної і культурної системи, зобов'язана заохочувати і захищати усі права людини, включаючи права людини жінок.

Дієвість цих принципів – взаємозалежності, неподільності й універсальності – була недавно підтверджена у Віденській декларації і Програмі дій, прийнятих на Всесвітній конференції з прав людини в 1993 році.

НАВІЩО ПОТРІБНА ОКРЕМА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК?

У Міжнародному біллі про права людини закріплена сукупність прав, котрими можуть користуватися всі люди, в тому числі жінки. Чому ж тоді необхідний окремий правовий документ про захист прав жінок?

Додаткові засоби захисту прав людини жінок вважаються необхідними, оскільки той факт, що вони є частиною «людства», виявився недостатнім для забезпечення жінкам захисту їхніх прав. У преамбулі до *Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок* пояснюється, що, незважаючи на прийняття цілого ряду договорів, жінки як і раніше не мають рівних з чоловіками прав. В усіх країнах, як і раніше, зберігається дискримінація щодо жінок.

Згадана Конвенція була прийнята Генеральною Асамблеєю в 1979 році з метою посилення існуючих положень міжнародних договорів, спрямованих на припинення практики дискримінації щодо жінок. У ній визначаються конкретні галузі дискримінації щодо жінок, наприклад, у сфері політичних прав, шлюбу і родини, а також у сфері зайнятості. У цих та інших галузях Конвенція встановлює конкретні цілі і заходи, які слід вживати для сприяння створенню гармонійного суспільства, у якому жінки користуються такими ж правами, що і чоловіки, і, таким чином, повною мірою здійснюють гарантовані їм права людини.

З метою боротьби проти дискримінації за ознакою статі Конвенція зобов'язує держави-учасниці визнати важливість економічного і соціального внеску жінок у добробут родини й у розвиток суспільства в цілому. У ній підкреслюється, що дискримінація заважає економічному росту і підвищенню добробуту. У ній також ясно визнається необхідність зміни сформованих уявлень за допомогою проведення просвітницької роботи серед чоловіків і жінок з метою визнання рівності прав і обов'язків і подолання забобонів і звичаїв, заснованих на стереотипах. Ще одна важлива особливість Конвенції полягає в безпосередньо сформульованому визнанні необхідності досягнення не тільки юридичної, але і фактичної рів-

ності, а також важливості прийняття тимчасових спеціальних заходів для досягнення цієї мети.

КОРОТКА ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ПРО РОЗРОБКУ КОНВЕНЦІЇ

У листопаді 1967 року Генеральна Асамблея прийняла Декларацію про ліквідацію дискримінації щодо жінок. У 1972 році Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй просив Комісію щодо становища жінок¹ зробити запити щодо думок держав-членів щодо форми і змісту можливого міжнародного договору про права людини жінок. У наступному році Економічна і Соціальна Рада створила робочу групу для розгляду питання про розробку такої конвенції. У 1974 році Комісія щодо становища жінок розпочала розробку конвенції про ліквідацію дискримінації щодо жінок. Роботі цієї Комісії сприяли підсумки Всесвітньої конференції в рамках Міжнародного року жінок, яка відбулася в 1975 році. На цій Конференції був прийнятий план дій в якому відзначалося, що першочергову увагу варто приділити «розробці і прийняттю конвенції про ліквідацію дискримінації щодо жінок, а також ефективним методам її виконання».

Протягом наступних декількох років процес розробки конвенції продовжувався в рамках Комісії. У 1977 році після подання Генеральній Асамблеї проекту цього документа вона створила спеціальну робочу групу для завершення розробки проекту.

Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок була прийнята Генеральною Асамблеєю в 1979 році. У 1981 році, після того, як були отримані перші 20 ратифікаційних грамот, Конвенція набрала чинності і був офіційно заснований Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок. Задача цього Комітету полягає в спостереженні за здійсненням положень Конвенції державами-учасницями. Інформація про діяльність Комітету викладається в частині II нижче.

¹ Комісія щодо становища жінок була заснована Економічною і Соціальною Радою в 1946 році. Вона займається підготовкою доповідей і рекомендацій Раді, які стосуються заохочення прав жінок у політичній, економічній, громадянській, соціальній і навчальній сферах, а також розробкою рекомендацій і пропозицій про вживання заходів щодо невідкладних проблем в галузі прав жінок з метою здійснення принципу рівноправності чоловіків і жінок. Комісії було доручено контролювати, аналізувати й оцінювати здійснення Найробіських перспективних стратегій в галузі поліпшення становища жінок, що були прийняті на Всесвітній конференції щодо становища жінок у 1985 році. Комісія може одержувати від окремих осіб і груп повідомлення про випадки дискримінації щодо жінок (див. розділ «Процедура розгляду індивідуальних скарг», стор. ???, нижче).

І. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ УСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК

ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація щодо жінок» означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування чи здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

У статті 1 дається вичерпне визначення дискримінації, яке може бути застосоване до всіх положень Конвенції. На відміну від Міжнародного білля про права людини, у якому говориться лише про «розрізнення» чи «дискримінацію» за ознакою статі, у статті 1 докладно роз'яснюється поняття дискримінації саме щодо жінок. До такої дискримінації призводить будь-яке розрізнення в поводженні за ознакою статі, яке:

- навмисно чи ненавмисно завдає шкоди жінкам,
- заважає суспільству в цілому визнати права жінок як у приватній, так і громадській сфері,

чи яке:

- заважає жінкам користуватися своїми визнаними правами людини й основними свободами.

У цілому ряді країн світу жінки позбавлені основних юридичних прав, включаючи право голосу і право на володіння майном. Такі випадки юридично закріпленої диференціації повинні, безсумнівно, кваліфікуватися як прояв дискримінації. У той же час не кожна диференціація є дискримінаційною. Як стає зрозумілим з наведеного вище визначення, крім установлення критерію розрізнення (за ознакою статі), необхідно також враховувати його наслідки. Якщо в результаті такої диференціації зводяться

нанівець чи применшуються рівні права в кожній із зазначених вище форм, то таке розходження носить дискримінаційний характер і, отже, відповідно до положень Конвенції неприпустимо.

У 1992 році Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок поширив загальну заборону дискримінації щодо жінок на **прояви насильства за ознакою статі**. Більш докладно це питання буде розглянуто наприкінці частини I.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ

Стаття 2

Держави-учасниці засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх її формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок і з цією метою зобов'язуються:

а) включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство, якщо цього ще не було зроблено, та забезпечити за допомогою закону й інших відповідних заходів практичне здійснення цього принципу;

б) вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції, там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок;

в) встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації;

г) утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи та установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання;

д) вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства;

е) вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок;

ж) скасувати всі положення свого кримінального законодавства, що являють собою дискримінацію щодо жінок.

У статті 2 визначаються в цілому зобов'язання держав, що впливають з Конвенції, і політика, яку слід проводити для ліквідації дискри-

мінації щодо жінок. Стаючи учасниками Конвенції, держави беруть на себе відповідальність здійснювати активні кроки для виконання принципу рівності чоловіків і жінок у рамках їхніх національних конституцій та іншого відповідного законодавства. Крім того, держави повинні ліквідувати юридичні основи для дискримінації, переглянувши існуючі закони, а також цивільне, кримінальне і трудове законодавство.

Недостатньо лише включити в законодавство положення про заборону дискримінації. Конвенція також вимагає від держав-учасниць ефективно захищати права жінок і надати жінкам можливості для одержання правової допомоги і захисту від дискримінації. Вони повинні включити в законодавство положення про прийняття відповідних санкцій за здійснення дискримінації щодо жінок і ввести систему подачі і розгляду скарг у національних трибуналах і судах.

Держави-учасниці Конвенції повинні вживати заходів щодо ліквідації дискримінації як у громадській, так і приватній сферах. Недостатньо прагнути до «вертикальної» рівності окремих жінок стосовно державних органів; держави повинні також уживати заходів для забезпечення ліквідації дискримінації на «горизонтальному» рівні, навіть у рамках родини.

У статті 2 визнається, що законодавчі зміни тоді найбільш ефективні, коли їхнє здійснення підкріплюється іншими діями, тобто, коли вони супроводжуються одночасними перетвореннями в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах. З цією метою в підпункті f) державам пропонується не тільки вносити зміни в закони, але і вживати заходів до викорінювання дискримінаційних звичаїв і практики.

НАЛЕЖНІ ЗАХОДИ

Стаття 3

Держави-учасниці вживають в усіх галузях, і зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо забезпечення всебічного розвитку та прогресу жінок, з тим щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками.

У статті 3 визначаються належні заходи, які необхідно вживати в усіх галузях для здійснення положень статті 2. Стаття 3 покликана також підтвердити неподільність і взаємозалежність прав, закріплених у Конвенції, а також основних прав людини, які гарантуються усім людям. У статті 3 визнається, що, якщо держави не будуть робити активних кроків для

забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок, то жінки не зможуть повною мірою користуватися основними правами людини, проголошеними в інших міжнародних договорах.

ТИМЧАСОВІ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ДЛЯ БОРОТЬБИ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Стаття 4

1. Вжиття державами-учасницями тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається, як це визначається цією Конвенцією, дискримінаційним, проте воно ні в якому разі не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних чи диференційованих стандартів; ці заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівності можливостей і рівноправного відношення.

2. Вжиття державами-учасницями спеціальних заходів, спрямованих на охорону материнства, включаючи заходи, що містяться в цій Конвенції, не вважається дискримінаційним.

У статті 4 визнається, що, навіть якщо жінкам забезпечується юридична (*de jure*) рівноправність, це не гарантує автоматично, що на практиці (*de facto*) з ними будуть поводитися на рівноправній основі. Для прискорення фактичної рівності між чоловіками і жінками в суспільстві і на виробництві державам дозволяється приймати спеціальні заходи корегування доти, доки зберігається нерівність. У такий спосіб, Конвенція виходить за рамки вузької концепції формальної рівності і ставить собі за мету рівність можливостей і рівність результатів. Позитивні заходи є законними і необхідними для досягнення цих цілей.

На своїй сьомій сесії в 1988 році Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок відзначив значний прогрес, досягнутий у забезпеченні юридичної рівності жінок, зробивши висновок, однак, що необхідно прийняти подальші заходи для сприяння їхній фактичній рівності. У своїй Загальній рекомендації № 5, прийнятій на цій сесії, Комітет рекомендував «державам-учасницям ширше використовувати тимчасові спеціальні заходи, такі, як боротьба за рівність, переважне ставлення чи система квот, з метою розширення участі жінок в галузі освіти, економіки, політики і зайнятості».

Ці спеціальні заходи повинні вживатися винятково з метою більш швидкого встановлення фактичної рівності жінок і не повинні спричиня-

ти прийняття різних стандартів для чоловіків і жінок. Іншими словами, доцільність прийняття будь-яких спеціальних заходів повинно оцінюватися з урахуванням фактичної наявності дискримінаційної практики. Відповідно, як тільки цілі рівності можливостей і поводження будуть досягнуті, ці спеціальні заходи перестануть бути необхідними і їхнє здійснення повинно бути припинене.

Разом з тим завжди будуть виняткові випадки, коли особливе поводження є єдиним засобом забезпечення справжньої рівності. Так, наприклад, індивідуальні і суспільні інтереси дітей вимагають приділення постійної уваги здоров'ю, доходам і заробітній платі матерів. Отже, здійснення спеціальних заходів, спрямованих на охорону материнства, необхідне постійно і ніколи не повинно припинятися.

ЗМІНА СОЦІАЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ

Стаття 5

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів з метою:

a) змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викорінювання забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї з статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок;

b) забезпечити, щоб сімейне виховання містило в собі правильне розуміння материнства як соціальної функції і визнання загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання і розвиток своїх дітей за умови, що у всіх випадках інтереси дітей мають перевагу.

Важливе значення Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок полягає в тому, що на додаток до інших міжнародних договорів, що також стосуються питань рівності і заборони дискримінації, вона містить нові істотні положення. У статті 5 визнається, що навіть у випадку забезпечення юридичної рівності жінок і вживання спеціальних заходів з метою сприяння їхній фактичній рівності, для досягнення справжньої рівності необхідно здійснити зміни на іншому рівні. Державам варто докладати зусиль для викорінювання соціальних, культурних і традиційних моделей поведінки, що закріплюють стереотипність ролі чоловіків і жінок, а також для створення в суспільстві таких умов, що сприяють здійсненню повною мірою прав жінок.

Перевага стереотипів у поведінці чоловіків і жінок особливо наочно виявляється в традиційній ролі жінок у веденні домашнього господарства. Багато жінок позбавлені можливості одержати освіту, оскільки вважається, що їхня роль зводиться в першу чергу до обслуговування членів родини. Більш того, існує думка, що ця функція не настільки важлива і для її виконання вчитися не треба. У підпункті b) статті 5 державам-учасницям пропонується забезпечити, щоб сімейне виховання містило в собі правильне розуміння важливої ролі материнства як соціальної функції. У ньому також передбачається, що держави повинні визнати загальну відповідальність чоловіків і жінок за виховання дітей, і що цю задачу повинні виконувати не тільки жінки. З цього випливає необхідність розвитку соціальної інфраструктури (наприклад, системи надання відпусток по догляду за дітьми), що створює умови для поділу батьківських обов'язків.

ПРИПИНЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЖІНОК

Стаття 6

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення усіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок.

Стаття 6 закликає держави вжити усіх відповідних заходів для боротьби проти торгівлі жінками й експлуатації проституції. При розв'язанні цих проблем важливо, щоб у своїх діях держави враховували ті фактори, що є першопричиною жіночої проституції: недостатній розвиток, убогість, вживання наркотиків, неграмотність, а також неможливість отримати професійну підготовку, освіту та одержати роботу. Держави-учасниці повинні також надавати жінкам інші альтернативи шляхом створення можливостей за допомогою програм реабілітації, професійної підготовки і перекваліфікації.

Держави, що миряться з існуванням проституції, дитячої проституції і порнографії (які завжди являють собою ту чи іншу форму експлуатації), а також з іншою, схожою з рабством практикою, грубо порушують свої зобов'язання, які випливають з даної статті. Недостатньо прийняти закони про заборону такої практики; для адекватного виконання своїх обов'язків держави-учасниці повинні забезпечувати вживання заходів для безумовного й ефективного застосування кримінальних санкцій.

РІВНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ І ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Стаття 7

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право:

а) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах і бути обраними до всіх публічно виборних органів;

б) брати участь у формулюванні і здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;

с) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського і політичного життя країни.

Стаття 7 наказує державам-учасницям вживати заходи на двох рівнях для забезпечення рівності жінок у політичному і громадському житті. По-перше, держави повинні розширити права, проголошені в статті 25 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права, і забезпечити жінкам право голосувати на всіх виборах і публічних референдумах. Особливе значення для жінок має право голосувати анонімно. Жінки, яким не дозволяється голосувати анонімно, найчастіше змушені голосувати так, як голосують їхні чоловіки, у результаті чого вони позбавляються права висловлювати свою власну думку.

По-друге, у статті 7 визнається, що, хоча право голосувати має найважливіше значення, саме по собі воно є недостатнім для гарантування реальної й ефективної участі жінок у політичному процесі. Тому дана стаття ставить за обов'язок державам забезпечити жінкам право обиратися в державні органи, займати інші урядові посади і посади в неурядових організаціях. Ці зобов'язання можуть бути виконані за допомогою включення жінок у списки урядових кандидатів, вживання позитивних заходів і введення квот, скасування обмежень за ознакою статі для деяких посад, розширення практики просування жінок службовими сходами і розробки урядових програм із залучення більшого числа жінок для заняття важливих (а не просто номінальних) політичних керівних посад.

РІВНІСТЬ В ПОЛІТИЧНОМУ І ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Стаття 8

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій.

Хоча багато рішень, які безпосередньо стосуються життя жінок, приймаються в їхніх власних країнах, важливі політичні, юридичні і соціальні тенденції виникають і закріплюються на міжнародному рівні. Тому вкрай важливо, щоб жінки були адекватним чином представлені на міжнародних форумах як члени урядових делегацій і службовців міжнародних організацій.

Ще має бути багато чого зроблено для розв'язання завдань із забезпечення рівного представництва жінок на міжнародному рівні. У своїй Загальній рекомендації № 8, прийнятій на його сьомій сесії в 1988 році, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок рекомендував державам-учасницям використовувати в рамках здійснення статті 8 Конвенції такі тимчасові спеціальні заходи, як дії з підтримки і позитивної дискримінації, передбачені в статті 4. Держави повинні також використовувати свій вплив у міжнародних організаціях для забезпечення адекватного і рівного представництва жінок.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ В ЗАКОНАХ ПРО ГРОМАДЯНСТВО

Стаття 9

1. Держави-учасниці надають жінкам рівні з чоловіками права щодо набуття, зміни або збереження громадянства. Вони, зокрема, забезпечують, що ні одруження з іноземцем, ні зміна громадянства чоловіка під час шлюбу не тягнуть автоматичної зміни громадянства дружини, не перетворюють її на особу без громадянства і не можуть змусити її прийняти громадянство чоловіка.

2. Держави-учасниці надають жінкам рівні з чоловіками права щодо громадянства їхніх дітей.

У контексті статті 9 громадянство означає приналежність до громадян тієї чи іншої держави. З факту громадянства прямо випливають багато прав людини, особливо політичні права.

У статті 9 закріплюються два основних зобов'язання. По-перше, ця стаття наказує державам-учасницям гарантувати жінкам рівні з чоловіками права щодо набуття, зміни чи збереження їхнього громадянства. У багатьох країнах існує, наприклад, дискримінація щодо жінок, які, будучи громадянками цих країн, виходять заміж за іноземців. Дружині-іноземці, яка вийшла заміж за громадянина тієї чи іншої країни, може бути дозволено отримати громадянство її чоловіка, однак чоловік-іноземець такого права не має. У результаті в подібних випадках чоловікам, що одружилися на іноземках, дозволяється зберегти громадянство країни свого походження, а жінок, що вийшли заміж за іноземців, можуть змусити виїхати в країну походження їхнього чоловіка. Такий закон повинен кваліфікуватися як дискримінаційний і вимагає відповідних змін.

По-друге, стаття 9 наказує державам-учасницям надати жінкам рівні з чоловіками права щодо громадянства їхніх дітей. У багатьох країнах діти автоматично одержують громадянство батька. У рамках здійснення цієї статті держави повинні встановити офіційну юридичну рівність між чоловіками і жінками щодо набуття, зміни чи збереження громадянства і передачі громадянства їхньому чоловіку чи дітям.

РІВНІСТЬ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Стаття 10

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для того, щоб ліквідувати дискримінацію щодо жінок, з тим щоб забезпечити їм рівні права з чоловіками в галузі освіти і, зокрема, забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок:

а) однакові умови для орієнтації у виборі професії або спеціальності, для доступу до освіти й одержання дипломів у навчальних закладах усіх категорій як у сільських, так і в міських районах; ця рівність забезпечується в дошкільній, загальній, спеціальній і вищій технічній освіті, а також у всіх видах професійної підготовки;

b) доступ до однакових програм навчання, однакових іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості;

c) усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків і жінок на всіх рівнях і у всіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і, зокрема, шляхом перегляду учбових посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання;

d) однакові можливості одержання стипендій та іншої допомоги на освіту;

e) однакові можливості доступу до програм продовження освіти, включаючи програми поширення грамотності серед дорослих і програми функціональної грамотності, спрямовані, зокрема, на скорочення якомога скоріше будь-якого розриву в знаннях чоловіків і жінок;

f) скорочення числа дівчат, які не закінчують школи, та розроблення програм для дівчат і жінок, які передчасно залишили школу;

g) однакові можливості активно брати участь у заняттях спортом і фізичною підготовкою;

h) доступ до спеціальної інформації освітнього характеру з метою сприяння забезпеченню здоров'я і добробуту сімей, включаючи інформацію і консультації про планування розміру сім'ї.

У статті 10 визнається, що рівність в галузі освіти є основою для здійснення жінками їхніх прав у всіх сферах: на робочому місці, у колі родини й у суспільстві в цілому. Саме за допомогою освіти можна викоринити ті традиції і уявлення, що підсилюють нерівноправність між чоловіками і жінками, і сприяти тим самим ліквідації легітимності дискримінації, що переходить від одного покоління до іншого.

Зобов'язання держав-учасниць, що впливають зі статті 10, можна умовно розділити на три категорії.

Перше зобов'язання полягає в забезпеченні рівного доступу. Майже ніде у світі жінкам не відмовлено офіційно в праві на одержання освіти. Однак справжня рівність у сфері освіти вимагає розробки конкретних і ефективних гарантій того, щоб жінкам, які вчаться, надавався доступ до тих самих навчальних програм і можливості навчання й одержання стипендій, що й чоловікам, які вчаться. У багатьох країнах батьки не розраховують на те, що їхні дочки будуть працювати за межами дому. Відповідно дівчатам пропонують припинити навчання відразу ж після закінчення середньої чи початкової школи. Навіть на рівні початкової школи учням-хлопчикам може пропонуватися більш насичена і складна навчальна про-

грама, ніж їхнім однокласникам. Держави-учасниці повинні провести реформу системи освіти, для того щоб вона більше не передбачала чи не допускала наявності роздільних стандартів і можливостей для юнаків і дівчат. Крім того, держави повинні, якщо це необхідно, розробити спеціальні програми, що заохочують дівчаток, які вчаться, продовжувати навчання, а їхніх батьків – давати на це свою згоду. Такі заходи могли б здійснюватися у вигляді створення фондів для надання стипендій дівчатам, які навчаються у вищих навчальних закладах, технікумах і ремісничих училищах.

По-друге, держави-учасниці зобов'язані усунути стереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок усередині системи освіти за допомогою внесення до неї відповідних змін. Підручники, що використовуються в школах, найчастіше закріплюють традиційні стереотипи нерівності, особливо в тому, що стосується зайнятості, виконання домашніх і батьківських обов'язків. Нерідко самі викладачі заохочують такі стереотипи, відговорюючи дівчаток, які навчаються, від занять математикою, природничими науками, спортом та іншими, так званими, «чоловічими» предметами. Держави повинні, якщо це необхідно, переглянути навчальні посібники й організувати спеціальні навчальні курси для викладачів з метою боротьби проти дискримінації за ознакою статі.

Третє зобов'язання держав-учасниць полягає в зменшенні існуючих відмінностей у рівнях навчання чоловіків і жінок. Держави повинні розробити програми, які дають жінкам можливість поновити навчання в школі чи відвідувати спеціальні навчальні курси. Таким чином, жінкам, які у минулому не одержали рівної з чоловіками освіти, буде надано можливість «надолужити згаяне», для того щоб відігравати рівну роль на виробництві й у суспільстві в цілому.

РІВНІСТЬ В ГАЛУЗІ ЗАЙНЯТОСТІ І ПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТРУДОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Стаття 11

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі зайнятості, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

а) право на працю як невід'ємне право всіх людей;

b) право на однакові можливості при найманні на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при найманні;

c) право на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі та гарантію зайнятості, а також на користування всіма пільгами й умовами роботи, на одержання професійної підготовки і перепідготовки, включаючи учнівство, професійну підготовку підвищеного рівня і регулярну перепідготовку;

d) право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи;

e) право на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності, а також право на оплачувану відпустку;

f) право на охорону здоров'я і безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції.

2. Для запобігання дискримінації щодо жінок після одруження або народження дитини і гарантування їм ефективного права на працю Держави-учасниці вживають відповідних заходів для того, щоб:

a) заборонити, під загрозою застосування санкцій, звільнення з роботи на підставі вагітності чи відпустки в зв'язку з вагітністю та пологами чи дискримінацію з огляду на сімейний стан при звільненні;

b) ввести оплачувані відпустки чи відпустки з порівняльною соціальною допомогою по вагітності та пологах без втрати попереднього місця роботи, старшинства або соціальної допомоги;

c) заохочувати надання необхідних додаткових соціальних послуг, для того щоб дозволити батькам поєднувати виконання сімейних обов'язків з трудовою діяльністю та участю в громадському житті, зокрема за допомогою створення і розширення мережі закладів по догляду за дітьми;

d) забезпечувати жінкам особливий захист у період вагітності на тих видах робіт, шкідливість яких для здоров'я доведена.

3. Законодавство, що стосується захисту прав, про які йдеться в цій статті, періодично розглядається у світлі науково-технічних знань, а також переглядається, скасовується чи розширюється, наскільки це необхідно.

Рівність в галузі зайнятості і прав, пов'язаних із трудовою діяльністю, уже давно вважається одним з важливих факторів у боротьбі за права людини жінок. Дотепер активну роль у цій боротьбі на міжнародному рівні відіграла Міжнародна організація праці (МОП). У статті 11 повторюються і розвиваються багато з тих прав жінок, що були проголошені МОП.

У статті 11 чітко встановлюється, що жінки повинні користуватися правом, що є невід'ємним правом усіх людей. Потім у статті наводиться вичерпний перелік зобов'язань держав-учасниць для забезпечення того, щоб це право було цілком і ефективно реалізоване.

По-перше, держави-учасниці повинні гарантувати жінкам такі ж, як і чоловікам, права і можливості в сфері зайнятості. Недостатньо, щоб держава заборонила в законодавчому порядку дискримінаційну практику наймання на роботу. Рівні можливості в цій галузі припускають, зокрема, рівність можливостей у сфері підготовки до трудової діяльності за допомогою звичайного і професійного навчання. При прийнятті на роботу до жінок повинні застосовуватися ті ж критерії добору, що і до чоловіків.

По-друге, жінки повинні мати право на вільний вибір професії і не повинні автоматично спрямовуватися в традиційні «жіночі» професійні сфери. Для виконання цього зобов'язання держави-учасниці повинні гарантувати жінкам повну рівність в галузі освіти і сфері зайнятості та вживати заходів для створення таких соціальних і культурних умов, при яких усі члени суспільства сприяли б участі жінок у всіх сферах трудової діяльності.

По-третє, жінки на виробництві повинні мати право на рівну винагороду і на одержання всіх, пов'язаних з роботою, пільг. Держави-учасниці повинні гарантувати жінкам рівну оплату за рівну працю, а також рівні умови щодо праці рівної цінності і рівний підхід до оцінки якості роботи. Крім того, жінкам повинен бути забезпечений захист у рамках системи соціального забезпечення. Повинні бути вжиті відповідні заходи для надання їм оплачуваної відпустки, а також допомоги у випадку виходу на пенсію, безробіття, хвороби і по старості.

По-четверте, жінки на робочому місці повинні бути захищені від дискримінації внаслідок заміжжя чи материнства. Це положення сформульоване дуже чітко. Держави-учасниці повинні заборонити роботодавцям використовувати вагітність чи сімейний стан у якості одного з критеріїв при найманні чи звільненні працюючих жінок. Держави повинні також вжити заходів, для того щоб дозволити батькам поєднувати сімейні обов'язки зі службовими функціями, надавши їм такі пільги, як оплачувана відпустка в зв'язку з вагітністю та пологами, допомога по догляду за дитиною і спеціальним медичним захистом у період вагітності.

І нарешті, справжня рівність в галузі зайнятості вимагає вживання заходів, спрямованих на захист жінок від усіх форм насильства на робочому місці. Однією з найбільш розповсюджених форм такого насильства

є сексуальні домагання з боку співслужбовців-чоловіків. Замість того, щоб відноситися до жінок як до рівноправних колег по роботі, чоловіки найчастіше розглядають їх лише як об'єкт сексуальних домагань. Для вирішення цієї широко розповсюдженої проблеми Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок у своїй Загальній рекомендації № 12, прийнятій на його восьмій сесії в 1989 році, закликав держави-учасниці включати в їхні доповіді Комітету інформацію про закони, спрямовані проти сексуальних домагань на робочому місці. У 1992 році Комітет рекомендував державам-учасницям вжити ефективних заходів правового характеру, включаючи заходи кримінального покарання, цивільно-правові засоби і положення, що стосуються відшкодування збитків з метою захисту жінок від усіх видів насильства, включаючи сексуальні зазіхання і сексуальні домагання на робочому місці (Загальна рекомендація № 19 (одинадцята сесія), пункт 24 t i)).

Важливо відзначити, що гарантії рівності та недискримінації, закріплені в статті 11, застосовні тільки до жінок, офіційно прийнятих на роботу, внаслідок чого в уразливому положенні як і раніше залишаються багато жінок, робота яких вдома, на земельних ділянках і інших місцях офіційно не визнається, і права яких, отже, як і раніше позбавлені захисту (див. також «Жінки в сільських районах», стор. ???, нижче).

РІВНИЙ ДОСТУП ДО МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Стаття 12

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в галузі охорони здоров'я, для того щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї.

2. Поряд з положеннями пункту 1 цієї статті, Держави-учасниці забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безкоштовні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності та годування.

Доступ до медичного обслуговування є тією проблемою, яка стосується жінок, чоловіків і дітей у багатьох районах світу. Однак, як визнається в статті 12, саме жінки, внаслідок їхнього нерівноправного положення й особливої вразливості, зустрічаються з безліччю перешкод в одержанні адекватного медичного обслуговування.

Пункт 1 статті 12 конкретно приписує державам-учасникам забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування. Це передбачає усунення всіх юридичних і соціальних бар'єрів, що можуть заважати чи перешкоджати жінкам повною мірою користуватися наданими медичними послугами. Необхідно зробити кроки для забезпечення доступу до медичного обслуговування всіх жінок, включаючи тих з них, які можуть відчувати труднощі, зумовлені нестачею коштів, неграмотністю чи фізичною ізоляцією (див. також «Жінки в сільських районах», стор. ????, нижче).

Хоча саме по собі це право і не є поки загальновизнаним, здатність жінки контролювати власну фертильність має найважливіше значення для того, щоб вона могла повною мірою користуватися всіма визнаними за нею правами людини, включаючи право на здоров'я. На підтвердження цього факту в статті 12 особлива увага приділяється питанню про планування розміру сім'ї. Як жінки, так і чоловіки повинні мати можливість безперешкодно планувати свою сім'ю, а держави зобов'язані надавати інформацію й організувати навчання належним і санкціонованим методом планування розміру сім'ї. Будь-які закони, що обмежують доступ жінок до планування сім'ї чи до будь-яких інших медичних послуг (передбачаючи, наприклад, попереднє одержання дозволу її чоловіка чи будь-якого близького родича як попередню умову для одержання медичної допомоги чи відповідної інформації), суперечать положенням цієї статті і, отже, вимагають внесення змін. При існуванні змінених згодом законів, які вимагали дозволу чоловіка для одержання медичних послуг чи послуг в галузі планування розміру сім'ї, держави-учасниці повинні забезпечити, щоб співробітники системи охорони здоров'я і все населення в цілому, були поінформовані про те, що подібного дозволу більше не потрібно, і що така практика є порушенням прав жінок.

У пункті 2 статті 12 визнається, що жінки мають потребу в додатковому обслуговуванні й увазі під час вагітності й у післяпологовий період. Держави-учасниці повинні визнавати потреби жінок, що надають і одержують медичне обслуговування в цей період, і забезпечити їм доступ до відповідних медичних послуг і ресурсів, включаючи адекватне харчування до і після вагітності.

Відповідно до оцінок, щорічно щонайменше півмільйона жінок помирає з причин, пов'язаних з вагітністю і народженням дитини, причому більшість таких випадків має місце в країнах, що розвиваються, Азії й Африки¹. Здійснення положень статті 12 є першим найважливішим кроком на шляху зниження високого рівня материнської смертності.

¹ World Health Organization, *Maternal Mortality: A Global Factbook* (Geneva, 1991), p. 3.

При розгляді сфери дії і застосування статті 12 Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок приділяє особливу увагу викориненню дискримінації щодо жінок у національних стратегіях боротьби проти СНІДу. У Загальній рекомендації № 15, прийнятої Комітетом на його дев'ятій сесії в 1990 році, державам-учасникам рекомендується вжити заходів з посилення ролі жінок як осіб, що забезпечують догляд, працівників охорони здоров'я і просвітителів з питань профілактики інфікування ВІЛ, приділивши особливу увагу підлеглому положенню жінок у деяких суспільствах, що робить їх особливо вразливими до інфікування ВІЛ.

Разом з Підкомісією з попередження дискримінації і захисту меншин Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок приділяє особливу увагу питанню про традиційну практику, яка завдає шкоду здоров'ю жінок. Така практика включає операції на вувльві, які калічать, небезпечні методи прийому пологів і краще ставлення до народження сина, ніж дочки. У своїй Загальній рекомендації № 14 (дев'ята сесія, 1990 рік) Комітет рекомендував державам-учасникам уживати відповідних заходів з метою викоринення практики операцій, що калічать, у жінок. Такі заходи могли б включати прийняття відповідних освітніх і навчальних програм і проведення семінарів, розробку національної політики в галузі охорони здоров'я, спрямованої на ліквідацію практики подібних операцій у жінок державних медичних установах, а також надання підтримки національним організаціям, що займаються розв'язанням цих задач.

ФІНАНСОВІ ЗАСОБИ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття 13

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в інших галузях економічного і соціального життя, для того щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

- a) право на сімейну допомогу;
- b) право на одержання позик, застав під нерухоме майно та інші форми фінансового кредиту;
- c) право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, заняттях спортом та у всіх галузях культурного життя.

У статті 13 визнається, що, якщо держави-учасниці не гарантують жінкам фінансову незалежність, то останні не будуть мати справжньої рі-

вності з чоловіками, оскільки при цьому вони не зможуть очолювати свої домашні господарства, володіти будинками і відкривати власну справу. Багато приватних підприємств проводять дискримінаційну політику щодо своїх службовців-жінок, позбавляючи їх можливості одержувати сімейну допомогу і страхові виплати; кредитні та іпотечні заклади також найчастіше пред'являють до жінок більш високі вимоги і вимагають внесення більш високих внесків чи застав для одержання кредиту. У рамках системи соціального забезпечення дискримінації можуть піддаватися одинокі матері, оскільки передбачається, що вони матеріально залежать від чоловіків. Держави повинні вживати заходів для забезпечення жінкам рівного з чоловіками доступу до одержання кредитів і позик, а також рівного доступу до допомоги сім'ї.

Рівні права на участь у спортивних, розважальних і культурних заходах припускає наявність реального доступу до цих заходів. Для досягнення цієї мети державам слід усунути всі правові чи соціальні перешкоди, що заважають повноцінній участі жінок у цих заходах, а також забезпечити надання фінансових коштів, дотацій та інших форм матеріальної підтримки відповідно до принципу рівності можливостей.

ЖІНКИ В СІЛЬСЬКИХ РАЙОНАХ

Стаття 14

1. Держави-учасниці беруть до уваги особливі проблеми, з якими зустрічаються жінки, які проживають у сільській місцевості, та значну роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, у тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства, та вживають усіх відповідних заходів щодо забезпечення застосування положень цієї Конвенції до жінок, які проживають у сільській місцевості.

2. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах, з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських районів та в одержанні переваг від такого розвитку, і, зокрема, забезпечують таким жінкам право:

а) брати участь в опрацюванні і здійсненні планів розвитку на всіх рівнях;

b) на доступ до відповідного медичного обслуговування, включаючи інформацію, консультації й обслуговування з питань планування розміру родини;

c) безпосередньо користуватися благами програм соціального страхування;

d) одержувати усі види підготовки і формальної та неформальної освіти, включаючи функціональну грамотність, а також користуватися послугами всіх засобів обштинного обслуговування, консультативних служб із сільськогосподарських питань, зокрема, для підвищення їх технологічного рівня;

e) організувати групи самодопомоги і кооперативи, з тим щоб забезпечити рівний доступ до економічних можливостей шляхом роботи за наймом або незалежної трудової діяльності;

f) брати участь у всіх видах колективної діяльності;

d) на доступ до сільськогосподарських кредитів і позик, системи збуту, відповідної технології та на рівний статус у земельних і аграрних реформах, а також у планах переселення земель;

h) користуватися належними умовами життя, особливо житловими умовами, санітарними послугами, електро- і водозабезпеченням, а також транспортом і засобами зв'язку.

У багатьох частинах світу жінки, що проживають у сільських районах, несуть непомірно важкий трудовий тягар. Крім того, найчастіше їхня праця не одержує практично ніякого визнання, і вони не мають можливості скористатися плодами своєї праці чи благами розвитку. Крім цього, багато працюючих жінок, чия праця залишається «непоміченою» і невизнаною, не мають право на захист і допомогу, які надаються працюючим в офіційному секторі.

У статті 14 визнається, що жінки в сільських районах складають групу населення, що зіштовхується з особливими проблемами, які вимагають уважного ставлення і розгляду з боку держав-учасниць. Крім того, поширюючи положення Конвенції на жінок, що проживають у сільських районах, держави-учасниці однозначно визнають важливість праці таких жінок і їхній внесок у забезпечення добробуту родин і економіку їхніх країн. Цей акцент на аспектах розвитку є унікальним для міжнародних договорів з прав людини і являє собою чітке визнання того основного зв'язку, що існує між досягненням рівності й участю жінок у процесі розвитку.

Стаття 14 вимагає від держав-учасниць ліквідувати дискримінацію щодо жінок у сільських районах; здійснити їхнє право на адекватні умови життя; і вжити спеціальних заходів для забезпечення рівної з чоловіками

участі в розвитку сільських районів і одержанні вигод від такого розвитку. Спеціальні заходи, спрямовані на досягнення цих цілей, можуть включати: забезпечення участі жінок, особливо жінок у сільських районах, у розробці і здійсненні планів розвитку, для того щоб вони могли вносити свій внесок у створення кращих умов життя; заохочення і надання сприяння в організації груп самопомоги і кооперативів; а також надання жінкам у сільських районах доступу до відповідного медичного обслуговування, до послуг в області планування розміру сім'ї і до програм соціального забезпечення для підвищення їх фінансової і соціальної незалежності в побудові свого життя. Державам варто також надати жінкам, що проживають у сільських районах, можливість змінити традиційний уклад життя й обрати власний життєвий шлях, забезпечивши їм рівний доступ до професійної підготовки та освіти, а також до сільськогосподарських кредитів, позик і системи збуту.

РІВНІСТЬ У ПРАВОВИХ ТА ЦИВІЛЬНИХ ПИТАННЯХ

Стаття 15

1. Держави-учасниці визнають за жінками рівність з чоловіками перед законом.

2. Держави-учасниці надають жінкам однакову з чоловіками громадянську правоздатність і однакові можливості її реалізації. Вони, зокрема, забезпечують їм рівні права при укладанні договорів і управлінні майном, а також рівне відношення до них на всіх етапах розгляду в судах і трибуналах.

3. Держави-учасниці погоджуються, що всі договори і всі інші приватні документи будь-якого роду, що мають своїм правовим наслідком обмеження правоздатності жінок, вважаються недійсними.

4. Держави-учасниці надають чоловікам і жінкам однакові права щодо законодавства, що стосується пересування осіб і свободи вибору місця проживання та фактичного місця перебування.

Стаття 15 підтверджує рівність жінок і чоловіків перед законом і, крім того, наказує державам-учасницям забезпечити рівність жінок і чоловіків в областях цивільного права, де жінки традиційно піддаються дискримінації. Так, наприклад, у багатьох країнах жінки не мають рівних з чоловіками прав власності: традиційні закони про власність найчастіше дискримінують жінок, тому що лише діти чоловічої статі можуть успад-

ковувати приналежні родині земельні угіддя і після весілля у власність чоловіка автоматично переходить уся власність дружини. Крім того, у законодавстві цілого ряду країн передбачається, що керування сімейною власністю повинне здійснюватися чоловіком – главою родини, внаслідок чого це право за жінками не визнається. Багато правових систем забороняють жінці самостійно укладати будь-які договори і вимагають наявності підпису її чоловіка для того, щоб такий договір був чинним навіть у тих випадках, коли мова йде про її власне майно чи доходи. Стаття 15 вимагає від держав-учасниць вживання позитивних заходів для забезпечення повної рівноправності жінок в галузі цивільного права. Тому держави повинні скасувати чи змінити будь-які закони чи документи, правовим наслідком яких є обмеження правоздатності жінок.

Пункт 4 статті 15 наказує забезпечення в законодавчому порядку рівності щодо пересування осіб і свободи вибору місця проживання і фактичного місця перебування. Закон, що ставить місце проживання жінки в залежність від місця проживання її чоловіка, розглядається відповідно до цього положення як дискримінаційний, як і закон, що обмежує право жінок (в тому числі заміжніх жінок) вибирати місце, де вони будуть жити.

РІВНІСТЬ В ГАЛУЗІ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 16

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у всіх питаннях, що стосуються шлюбу і сімейних стосунків, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок:

- a) однакові права щодо одруження;
- b) однакові права на вільний вибір подружжя і на одруження лише зі своєї вільної і повної згоди;
- c) однакові права й обов'язки під час шлюбу і після його розірвання;
- d) однакові права й обов'язки чоловіків і жінок як батьків, незалежно від їхнього сімейного стану, у питаннях, що стосуються їхніх дітей; у всіх випадках інтереси дітей мають перевагу;
- e) однакові права вільно і відповідально вирішувати питання про кількість дітей і проміжки між їх народженням і мати доступ до інформації, освіти, а також засобів, що дозволяють їм здійснити це право;

f) однакові права та обов'язки бути опікунами, піклувальниками, довіреними особами та усиновителями дітей чи здійснювати аналогічні функції, коли вони передбачені національним законодавством; у всіх випадках інтереси дітей мають перевагу;

g) рівні особисті права чоловіка і дружини, у тому числі право вибору прізвища, професії і заняття;

h) рівні права подружжя щодо володіння, придбання, управління, користування і розпорядження майном як безкоштовно, так і за плату.

2. Заручення і шлюб дитини не мають юридичної чинності, і вживаються всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, з метою визначення мінімального шлюбного віку та обов'язкової реєстрації шлюбів в актах громадянського стану.

Стаття 16 стосується проблеми дискримінації жінок у сфері особистого життя, включаючи дискримінацію в галузі сімейного законодавства. У багатьох випадках жінка піддається дискримінації в її власному будинку з боку її чоловіка, членів родини й оточення. У деяких суспільствах молодих жінок чи дівчаток змушують одружуватися з розрахунку. У багатьох районах світу заміжнім жінкам забороняється брати участь на рівноправній основі у вирішенні питання про кількість дітей, їх вихованні і можливості роботи самих цих жінок. Навіть у тих країнах, де жінки користуються значним впливом у своїй сім'ї, глибоко вкорінені стереотипи щодо «властивої» жінці ролі як матері родини і домогосподарки можуть перешкодити їм займатися професійною діяльністю поза домом чи брати участь у прийнятті важливих рішень нарівні з чоловіками.

В основі цієї форми дискримінації лежать, як правило, культурні чи релігійні традиції; таким чином, така дискримінація стосується областей, що найважче піддаються змінам. Разом з тим автори Конвенції добре розуміли, що для забезпечення повної рівності жінок необхідно внести зміни в цю галузь. Для виправлення існуючого становища держави-учасниці повинні насамперед вжити усіх відповідних заходів для скасування чи зміни тих законів або документів про шлюб і сім'ю, в яких жінки зазнають дискримінації. У їхнє число входять, наприклад, закони, що не надають жінкам рівних з чоловіками юридичних прав на розірвання шлюбу і на повторний вступ у шлюб; закони, що не визнають за жінками повних прав на володіння майном; і закони, що не гарантують їм рівних прав щодо турботи про дітей і їхнє піклування як у період перебування в шлюбі, так і після його розірвання. Крім того, держави-учасниці повинні вживати ефективних заходів для надання жінкам таких же прав, що і чоловікам, включаючи право на вільний вступ у шлюб і вибір чоловіка. Визнаючи

за жіркою волю вибирати, коли і з ким вона одружитья, закон повинен гарантувати мінімальний вік для вступу в шлюб.

Хоча в статті 16 конкретно не говориться про насильство в родині, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок чітко відзначив, що насильство і жорстоке поводження в родині відноситься до числа порушень прав людини, на які повинна бути звернена увага держав-учасниць. Додаткова інформація про прояви насильства щодо жінок міститься в наведеному нижче коментарі.

ЗАУВАЖЕННЯ З ПРИВОДУ ПРОЯВІВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК

Хоча питання про насильство щодо жінок безпосередньо не розглядається в Конвенції, немає сумнівів, що воно має найважливіше значення для основних положень Конвенції. У своїй Загальній рекомендації № 19, прийнятій на одинадцятій сесії в 1992 році, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок зробив важливий крок, офіційно поширивши загальну заборону дискримінації за ознакою статі на прояви насильства щодо жінок. При цьому Комітет дав цьому явищу наступне визначення (пункт б):

«Це – насильство, що чиниться над жіркою внаслідок того, що вона – жірка, або насильство, яке справляє на жінок непомірний вплив, що включає в себе дії, які завдають шкоду чи страждання фізичного, психічного чи статевого характеру, загрозу таких дій, примус та інші форми обмеження свободи».

Комітет підтвердив, що насильство щодо жірки є порушенням її міжнародно-визнаних прав людини незалежно від того, чи є особа, яка скоїла це порушення, державною посадовою чи приватною особою.

У зобов'язання держав-учасниць, що випливають з Конвенції, входить також ліквідація дискримінації за ознакою статі, здійснюваної будь-якою особою, організацією чи підприємством. Таким чином, можна говорити про відповідальність держав, не тільки коли мова йде про здійснення якої-небудь насильницької дії за ознакою статі тою чи іншою державною посадовою особою, але і коли держави не виявляють належної турботи для запобігання порушень прав, вчинених приватними особами, чи для розслідування подібних актів насильства, покарання винних і виплати компенсацій.

У тій же Загальній рекомендації (пункт 24 t)) Комітет закликав держави-учасниці вжити усіх заходів, необхідних для запобігання насильств за ознакою статі. Такі заходи включають не тільки заходи правового ха-

рактеру, цивільно-правові засоби захисту і порядок виплати компенсацій, але і такі превентивні заходи, як програми в області суспільної інформації і виховання, а також заходи для забезпечення захисту, включаючи послуги з надання підтримки жертвам насильства.

Діяльність Комітету в цій області підкріплюється іншими прийнятими на міжнародному рівні заходами. У 1993 році Генеральна Асамблея прийняла *Декларацію про викорінювання насильства щодо жінок* (резолюція 48/104). У цій Декларації визначені заходи, які повинні вживати держави і міжнародне співтовариство для викорінювання усіх форм насильства щодо жінок, як у громадському, так і в особистому житті.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ

Якщо договір це допускає, – як це має місце у випадку даної Конвенції, – держави-учасниці можуть зробити застереження, тобто офіційну заяву про те, що вони не вважають для себе обов'язковим те чи інше положення або ті чи інші положення договору.

У статті 28 Конвенції (пункт 2) говориться:

«Застереження, не сумісне з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускається».

Це положення підтверджує основну норму міжнародного права договору про те, що застереження до будь-якої конвенції, що суперечить її цілям і задачам, є неприпустимим.

До Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок було висловлено більше застережень, ніж до будь-якого іншого міжнародного договору в галузі прав людини. Станом на жовтень 1993 року 41 держава-учасниця зробили, і пізніше не зняли, застереження до Конвенції. Деякі з цих застережень стосуються питань, що не мають істотного значення для цілей і задач даного договору. Інші торкаються положення Конвенції, що стосуються процедури розгляду суперечок (стаття 29). Деякі застереження настільки широкі і невизначені, що важко точно визначити, у чому полягає їхня суть. Порівняно велике число держав-учасниць висловили істотні застереження щодо основних статей, включаючи положення, що стосуються заборони дискримінації в сімейному законодавстві, правоздатність і громадянство. Деякі держави навіть висловили застереження щодо дуже важливої статті 2, яка містить головне зобов'язання сторін викоринити усі форми дискримінації щодо жінок, включаючи дискримінацію за ознакою статі. Багато застережень стосуються тих положень, які

спрямовані на ліквідацію дискримінації в «приватній» сфері роботи, побуту і сімейних відносин.

Такі істотні застереження можуть значно обмежити зобов'язання держав, які їх представили, що негативно позначиться на реалізації цілей і задач Конвенції.

У ході своєї роботи Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок регулярно пропонує державам-учасницям переглянути і зняти їх застереження. Комітет не уповноважений вирішувати питання про те, якою мірою застереження сумісні з цілями і завданнями Конвенції. Відповідь на питання про сумісність може дати Міжнародний Суд, однак дотепер жодна держава не просила консультативного висновку Суду щодо сумісності застережень, ступінь їхньої конкретизації і не заперечувала в цьому органі дій іншої держави.

Як відзначалося на Всесвітній конференції з прав людини, яка проходила в 1993 році, питання про застереження до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок має важливий характер. Кількість і характер застережень, а також той факт, що офіційна процедура, встановлена у Віденській конвенції 1969 року про право міжнародних договорів і те, що стосується питання про законну силу застережень, так жодного разу і не піднімалося, викликають серйозні суперечки. Деякі держави-учасниці висловили рішучі заперечення з приводу багатьох застережень на тій підставі, що вони не сумісні з буквою і духом Конвенції, у той час, як інші держави рішуче відстоюють своє право на внесення застережень.

На своїй тринадцятій сесії в 1994 році Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок висловив згоду з думкою Всесвітньої конференції про те, що державам варто розглянути можливість обмеження сфери дії будь-яких застережень, які ними висловлюються, до міжнародних договорів з прав людини, формулювати будь-які застереження якнайточніше і якнайвужче, забезпечувати, щоб усі застереження були сумісні з цілями і задачами договору, і регулярно переглядати всі застереження з метою їхнього зняття. На тій же сесії Комітет зробив ряд конкретних кроків, для того щоб привернути увагу інших органів Організації Об'єднаних Націй, включаючи Комісію щодо становища жінок і Комісію з прав людини, на питання про застереження. Крім того, Комітет підготував конкретні керівні вказівки щодо представлення державами-учасницями інформації про застереження, які ті висловили до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок.

Зведена таблиця застережень до Конвенції міститься в додатку II до цього Викладу фактів.

II. ЗДІЙСНЕННЯ КОНВЕНЦІЇ: КОМІТЕТ З ЛІКВІДАЦІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК

СТВОРЕННЯ І СКЛАД КОМІТЕТУ

У відповідності до статті 17 Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок для розгляду ходу здійснення її положень заснується Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок.

Відповідно до положень Конвенції цей Комітет складається з 23 експертів, які обираються таємним голосуванням з числа внесених у список осіб, що володіють високими моральними якостями і компетентністю в галузі, яку охоплює ця Конвенція, і призначаються державами-учасницями. При виборах членів Комітету враховується справедливий географічний розподіл і представництво різних форм цивілізації і правових систем. Члени Комітету обираються на чотирирічний термін. Хоча ці члени призначаються їхніми урядами, вони діють у своїй особистій якості і не є делегатами чи представниками своїх країн, з яких вони походять.

Склад даного Комітету помітно відрізняється від складу інших органів, заснованих відповідно до договорів про права людини. Насамперед, з моменту свого створення, і лише за одним виключенням, Комітет повністю складався з жінок. Члени Комітету представляли і продовжують представляти широкий спектр різних професій. Багатий досвід членів Комітету сприятливо позначається на процедурі, у рамках якої розглядаються і коментуються доповіді держав-учасниць.

ЯКІ ФУНКЦІЇ КОМІТЕТУ?

Комітет діє як система моніторингу для спостереження за ходом здійснення Конвенції тими державами, що ратифікували її чи приєдналися до неї. Це здійснюється головним чином за допомогою розгляду доповідей, представлених даними державами-учасницями. За результатами свого розгляду Комітет висловлює пропозиції і рекомендації. Він може також запропонувати спеціалізованим установам Організації Об'єднаних Націй представити свої доповіді і може одержувати інформацію від неурядових

організацій. Щорічно Комітет представляє доповідь про свою роботу Генеральній Асамблеї через Економічну і Соціальну Раду, і Рада передає ці доповіді Комісії з становища жінок для інформації.

Комітет проводить свої засідання щорічно протягом двох тижнів. Сесійний період Комітету є самим коротким серед усіх комітетів, заснованих відповідно до міжнародних договорів про права людини.

ЯКА ПРОЦЕДУРА ПРЕДСТАВЛЕННЯ В КОМІТЕТ ДОПОВІДЕЙ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ?

У відповідності до статті 18 Конвенції держави-учасниці зобов'язуються представляти Генеральному Секретарю Організації Об'єднаних Націй доповіді про законодавчі, судові, адміністративні чи інші заходи, прийняті ними для виконання положень Конвенції. Ці доповіді передаються на розгляд Комітету.

Держава-учасниця повинна представити свою первинну доповідь протягом року після ратифікації Конвенції чи приєднання до неї; наступні доповіді повинні представлятися, принаймні, через кожні чотири роки чи після відповідного прохання Комітету.

Ратифікуючи Конвенцію чи приєднуючись до неї, держави-учасниці беруть на себе юридичне зобов'язання своєчасно представляти вичерпні доповіді. Багато держав не виконують цього зобов'язання. Незалежно від причини невиконання цього зобов'язання кінцевим результатом є велике число непрезентованих доповідей і значна частка неповних чи неадекватних доповідей. За станом на жовтень 1993 року 72 держави-учасниці Конвенції (майже дві третини від загального числа держав-учасниць) не представили в зазначений термін свої доповіді.

Процес подання доповідей сполучений з певними труднощами, і підготовка доповідей може бути складною задачею, яке вимагає багато часу. При цьому деякі проблеми зумовлені недостатчею компетентних співробітників, браком досвіду і коштів у відповідному міністерстві чи відомстві. Процес збору інформації може бути полегшений за допомогою налагодження співробітництва між установою, яка готує доповідь, і тими урядовими органами, від яких необхідно одержати статистичні дані чи іншу інформацію. При цьому не слід ігнорувати можливості неурядових організацій в плані надання допомоги в підготовці доповідей.

На жаль, Комітет не може ефективно вирішувати всі проблеми, що виникають у процесі подання доповідей. Разом з тим він розробив два зводи загальних провідних вказівок щодо представлення доповідей з ме-

тою надання практичної технічної допомоги державам-учасникам. Ці напрямні передбачають, що первісні доповіді доцільно розділити на дві частини: перша частина повинна стосуватися політичних, правових і соціальних умов у тій чи іншій країні, а також загальних заходів, прийнятих для здійснення Конвенції, а друга частина повинна містити докладний опис тих заходів, що вживаються для виконання положень окремих статей. На жаль, багато держав-учасниць не дотримуються цих напрямних, що свідчить про те, що вони носять надто загальний характер і не мають практичного застосування. З метою підвищення ефективності процедури подання доповідей Комітету було запропоновано розробити докладні напрямні, які містили б більш конкретні рекомендації для держав-учасниць.

ЯКИЙ ПОРЯДОК РОБОТИ КОМІТЕТУ?

Процедурні аспекти

У відповідності до статті 20 Конвенції Комітет щорічно проводить свої засідання протягом «періоду, що не перевищує двох тижнів». Обслуговуванням цих засідань займається Відділ Організації Об'єднаних Націй щодо поліпшення становища жінок, який у 1993 році було переведено з Відня до Нью-Йорку.

У відповідності до статті 19 Конвенції Комітет прийняв власні правила процедури. Відповідно до цих правил засідання Комітету є, як правило, відкритими; кворум складають 12 членів; для ухвалення рішення необхідна присутність двох третин членів. У правилах процедури також передбачено, що Комітет намагається приймати свої рішення консенсусом.

Комітет обирає з числа своїх членів Голову, трьох заступників Голови і Доповідача. Ці особи виконують свої функції протягом дворічного періоду. Для підвищення ефективності своєї роботи Комітет заснував наступні робочі групи:

А) ДОСЕСІЙНА РОБОЧА ГРУПА

З метою розв'язання проблем, пов'язаних з браком часу і ресурсів для адекватного розгляду доповідей держав-учасниць, Комітет створив досесійну робочу групу для розгляду других і подальших періодичних доповідей. Ця досесійна робоча група складається з п'яти членів Комітету, і їй доручено готувати перелік виявлених проблем і списки питань, які завчасно повинні направлятися державам, що подають доповіді. Це дає мож-

ливість державам підготувати відповіді для представлення на сесії і сприяє, таким чином, більш оперативному розгляду других і наступних доповідей.

В) ДВІ ПОСТІЙНО ДІЮЧІ РОБОЧІ ГРУПИ

Крім досесійної робочої групи, Комітет створив дві постійно діючі робочі групи, що засідають під час чергових сесій Комітету. Робоча група I розглядає і рекомендує шляхи і засоби підвищення оперативності в роботі Комітету. Робоча група II розглядає шляхи і засоби здійснення статті 21 Конвенції, яка наділяє Комітет правом вносити пропозиції і рекомендації загального характеру щодо здійснення Конвенції.

РОЗГЛЯД ДОПОВІДЕЙ КОМІТЕТОМ

1. Представлення доповідей

Окремі держави-учасниці спочатку подають Комітету письмову доповідь. Представники держав мають потім можливість усно прокоментувати цю доповідь на засіданні Комітету. Ці вступні коментарі повинні містити найзагальніший огляд змісту доповіді.

2. Загальні зауваження

Після представлення доповіді Комітет робить загальні зауваження і коментарі щодо форми і змісту доповіді. У деяких випадках Комітет висловлює також думку про застереження, які були зроблені до Конвенції державою-учасницею, що представляє доповідь, і може, крім того, поставити питання про можливість перегляду таких застережень.

3. Розгляд окремих статей

Потім члени Комітету задають запитання, які стосуються конкретних статей Конвенції. Вони приділяють основну увагу реальному становищу жінок у суспільстві, намагаючись усвідомити справжні масштаби проблеми дискримінації. Комітет відповідно запитує конкретну статистичну інформацію про становище жінок у суспільстві не тільки в уряді, але й у неурядових організацій і незалежних установ.

Держава-учасниця, що представляє свою доповідь, може відповісти на деякі з цих питань відразу, а на інші – представити відповіді через один-

два дні. На цьому етапі Комітет може задати додаткові питання і попросити направити Секретаріату більш докладну інформацію до представлення наступної доповіді.

4. Заключні зауваження

Потім Комітет готує заключні зауваження щодо доповідей окремих держав-учасниць для того, щоб ці зауваження могли бути відображені в доповіді Комітету. На своїй тринадцятій сесії в 1994 році Комітет ухвалив, що ці заключні зауваження повинні стосуватися найбільш важливих питань, порушених у ході конструктивного діалогу, виділяти як позитивні аспекти доповіді тієї чи іншої держави, так і питання, щодо яких Комітет висловив занепокоєння, і чітко вказувати, яку інформацію, на думку Комітету, держава-учасниця повинна включити у свою наступну доповідь.

5. Заохочення конструктивного діалогу між Комітетом і державами

Розгляд Комітетом доповідей держав-учасниць не є за своїм визначенням змагальним процесом. Навпаки, при цьому докладаються всі зусилля для розвитку конструктивного діалогу між державами-учасницями і членами Комітету. Хоча деякі члени Комітету і можуть критикувати ту чи іншу державу з якогось конкретного питання, інші члени відзначають той прогрес, що був досягнутий цією державою в інших областях. Для загальної атмосфери на засіданнях Комітету характерний вільний обмін ідеями, інформацією і пропозиціями.

Одним з аспектів цієї дружньої атмосфери є те, що Комітет ніколи офіційно не заявляє, що та чи інша держава порушує Конвенцію. Замість цього він звертає увагу на слабкі сторони в політиці відповідної держави за допомогою питань і зауважень. Такий підхід означає також, що Комітет не займає позицію, що дозволяє йому чинити сильний тиск на держави, що відкрито порушують положення Конвенції, з метою зміни їхньої політики і законодавства.

ТЛУМАЧЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ

У статті 21 Конвенції передбачається, що Комітет може вносити пропозиції і рекомендації загального характеру, засновані на вивченні доповідей і інформації, отриманих від держав-учасниць. На цей момент

рекомендації загального характеру, підготовлені Комітетом, не стосувалися конкретних держав. Замість цього, Комітет обмежується внесенням рекомендацій для всіх держав-учасниць, що стосуються конкретних кроків, які можуть бути зроблені для виконання їхніх зобов'язань, що випливають з Конвенції.

Загальні рекомендації, підготовлені Комітетом, обмежені як за сферою охоплення, так і за їхніми практичними наслідками. Оскільки вони призначені для всіх держав-учасниць, а не для окремих держав, то ці рекомендації носять найчастіше занадто загальний характер, що ускладнює процедуру контролю за їх виконанням. Такі рекомендації, як і будь-які інші пропозиції, висловлені Комітетом окремім держави-учасниці, не мають обов'язкової сили.

Донедавна Комітет не давав якогось тлумачення по суті і не проводив аналіз сфери охоплення і змісту статей Конвенції. Дійсно, Конвенція не наділяє Комітет правом давати таке тлумачення. Разом з тим більшість інших органів, що спостерігають за виконанням міжнародних договорів (насамперед Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет із прав людини і Комітет з економічних, соціальних і культурних прав), давали тлумачення по суті щодо положень їх відповідних Конвенцій незважаючи на відсутність чітко вираженого мандату на такі дії. Таке тлумачення стало значним внеском у розвиток основних норм про права людини. Вони виявилися дуже корисними для держав при складанні їх доповідей і для неурядових організацій, які докладають зусилля з метою внесення змін на національному рівні.

У Загальній рекомендації № 19, прийнятій на його одинадцятій сесії в 1992 році, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок провів аналіз того, як у різних статтях Конвенції висвітлюється питання про прояви насильства за ознакою статі. На своїй дванадцятій сесії в 1993 році Комітет провів аналіз статті 16 та інших статей, що стосуються сімейних відносин, у результаті чого можна чекати підготовки нової загальної рекомендації. Комітет підготував програму роботи, відповідно до якої в ході його щорічних сесій будуть по черзі проаналізовані різні основні статті Конвенції.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КОМІТЕТУ

Ефективне виконання мандату з спостереження за здійсненням Конвенції державами-учасницями потребує від Комітету вирішення численних задач. Він повинен докладати зусиль для розширення наявної у нього

інформаційної бази, причому не тільки для збору, але і для аналізу доповідей; він повинний, коли це необхідно, давати тлумачення норм, закріплених у статтях Конвенції, і прагнути до створення більш ефективної системи спостереження.

1. Розширення інформаційної бази Комітету

В даний час по кожній періодичній доповіді держав-учасниць Відділ з поліпшення становища жінок проводить для членів Комітету аналіз, заснований на статистичних показниках, що стосуються окремих статей Конвенції.

Стаття 22 Конвенції передбачає, що Комітет може запропонувати спеціалізованим установам Організації Об'єднаних Націй подати на розгляд Комітету доповіді про здійснення Конвенції в областях, що входять у сферу їхньої діяльності. Це дає Комітету можливість одержувати докладну інформацію про здійснення Конвенції в конкретних областях. Питання, що торкаються прав людини жінок, мають пряме відношення до цілого ряду спеціалізованих установ і інших органів Організації Об'єднаних Націй, включаючи Продовольчу і сільськогосподарську організацію Об'єднаних Націй (ФАО), Програму розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Управління Верховного Комісара у справах біженців (УВКБ) і Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ). До цього часу свої доповіді представляють Комітету лише Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Для того щоб повною мірою користуватися широкою інформацією з окремих країн, у яких розташовані установи Організації Об'єднаних Націй, Комітет продовжує вживати активних зусиль для налагодження з ними співробітництва. Інформація про становище в тій чи іншій країні приносить найбільшу користь, коли вона представляється на тій сесії Комітету, у ході якої розглядається питання про ситуацію в даній країні.

Іншим цінним джерелом інформації для Комітету є неурядові правозахисні і жіночі організації, а також незалежні установи. Доповіді, що представляються державами-учасницями, не завжди точно відображають становище в галузі прав людини жінок у даній країні і не завжди виявляють конкретні проблеми, що викликають занепокоєння. Інформація і статистичні дані незалежних організацій приносять Комітету велику користь при оцінці фактичного становища жінок в окремих державах. Такі матеріали, що готуються з врахуванням відзначених вище цілей представлення до-

повідей, будуть вкрай корисні для виконання членами Комітету їхніх задач з аналізу доповідей держав-учасниць. По мірі можливості, ці матеріали повинні містити посилання на конкретні статті Конвенції, які пов'язані з розглянутими проблемами чи питаннями. Неурядові й інші організації можуть письмово звертатися в Комітет через Відділ з поліпшення становища жінок за наступною адресою:

Room DC2-1220, P.O. Box 20, United Nations, New York, N.Y. 10017, United States of America.

Відділ з поліпшення становища жінок може також представляти інформацію про те, доповіді яких держав-учасниць будуть розглядатися на тій чи іншій сесії. Слід зазначити, що акредитовані представники неурядових організацій можуть бути присутніми на сесіях Комітету як спостерігачі.

2. Роз'яснення положень Конвенції

Конвенція з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок є юридичним документом і, отже, її положення можуть вимагати роз'яснень і навіть їх розвитку для того, щоб узяті державами зобов'язання носили чіткий і ясний характер. Цей процес удосконалення практики застосування правових норм носить постійний характер в силу динаміки, яка властива самій Конвенції. Вона повинна бути досить гнучкою, щоб враховувати мінливі міжнародні концепції й обставини, одночасно зберігаючи свій дух і цілісність.

Хоча у своїх загальних зауваженнях Комітет робить докладні заяви щодо форми і структури доповідей держав-учасниць і підкреслює необхідність вжиття заходів з ліквідації дискримінації щодо конкретних груп жінок і конкретної традиційної практики, донедавна (див. «Тлумачення і застосування положень Конвенції», стор. ???, вище) він не намагався офіційно тлумачити права, закріплені в Конвенції. Як показує досвід інших органів, які спостерігають за здійсненням міжнародних договорів, активний підхід до спостереження може принести велику користь при наданні допомоги державам-учасницям у розумінні ними своїх зобов'язань. Роз'яснення норм, закріплених у Конвенції, принесло б значну користь жінкам для більш чіткого розуміння ними своїх прав. Процес тлумачення основних статей Конвенції був початий Комітетом на його десятій сесії в 1991 році, і новий імпульс ця діяльність одержала після прийняття програми роботи, що передбачає аналіз основних статей Конвенції.

3. Створення ефективної системи спостереження

Розширивши свою інформаційну базу і доклавши зусиль для роз'яснення норм, закріплених у Конвенції, Комітет зробив перші важливі кроки в створенні ефективної системи спостереження.

Разом з тим проблеми залишаються. Одна з них полягає в забезпеченні своєчасності й ефективності процедури представлення доповідей. З метою надання допомоги державам, які не представили вчасно свої доповіді, Комітет затвердив процедури, відповідно до яких державам дозволяється поєднувати доповіді. Разом з тим найменша серед усіх договірних органів тривалість сесій Комітету (два тижні) призвела до нагромадження великої кількості нерозглянутих доповідей. В даний час з моменту представлення доповіді тою чи іншою державі-учасницею і до розгляду цієї доповіді Комітетом, у середньому, проходить три роки. Це аж ніяк не стимулює своєчасне представлення доповідей і призводить до того, що держави змушені направляти додаткову інформацію для поновлення своїх доповідей.

Як тимчасовий захід було прийнято рішення про проведення тритижневих сесій доти, доки не буде ліквідовано нагромаджену заборгованість по доповідях. Однак, незважаючи на активні зусилля Комітету, мабуть, тимчасове продовження сесій вирішити цю проблему не зможе. Тому на своїй тринадцятій сесії в 1994 році Комітет рекомендував державам-учасницям змінити статтю 20 Конвенції, для того щоб дозволити йому «щорічно проводити засідання» для розгляду доповідей (виключивши з тексту слова «як правило, протягом періоду, що не перевищує двох тижнів»). Крім того, він рекомендував, щоб до внесення цієї зміни Генеральна Асамблея дозволила Комітету проводити дві сесії тривалістю три тижні кожна, починаючи з 1995 року протягом дворічного періоду 1996-1998 років.

Поза рамками Комітету були внесені пропозиції про те, щоб усі договірні органи системи Організації Об'єднаних Націй з прав людини здійснили спільні зусилля для забезпечення своєчасності і підвищення якості доповідей держав за допомогою координації різних провідних вказівок щодо представлення доповідей. У випадку існування єдиного методу представлення доповідей у відповідності з усіма конвенціями це дозволило б знизити адміністративні витрати держав. Однакова система представлення доповідей також підвищила б оперативність і ефективність діяльності різних комітетів при розгляді й аналізі ними доповідей у ході щорічних сесій.

Своєчасність і якість доповідей, що представляються державами-учасницями Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, можна було б також підвищити за допомогою професійної підготовки державних посадових осіб, що займаються складанням таких доповідей. Відділ з покращення становища жінок регулярно проводить такі навчальні заняття. Навчальні курси з питань представлення доповідей у відповідності з усіма основними конвенціями з прав людини організуються також Центром Організації Об'єднаних Націй з прав людини в рамках його програми надання технічної допомоги.

4. Процедура розгляду індивідуальних скарг

У Віденській декларації і Програмі дій, прийнятих на Всесвітній конференції з прав людини в 1993 році, було рекомендовано розглянути можливість установа права на подачу петицій шляхом підготовки факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (аналогічного Факультативному протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права). У рамках реалізації рішень цієї Конференції Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок і Комісія щодо становища жінок вивчать таку можливість. Подібний протокол дозволив би громадянам держав-учасниць подавати скарги до Комітету на порушення їхніх прав, закріплених у Конвенції. Він міг би також забезпечити можливість взаємної подачі скарг державами. Очевидно, що таке нововведення значно підвищило б авторитет Комітету і його здатність впливати на вирішення проблеми дискримінації.

Поки ж існує декілька шляхів, за допомогою яких жінки можуть привернути увагу міжнародного співтовариства до випадків дискримінації. Комісія щодо становища жінок є одним з органів Організації Об'єднаних Націй, якому доручено, зокрема, розробляти рекомендації і пропозиції щодо вживання заходів з невідкладних проблем, що стосуються прав жінок. Комісія може одержувати від окремих осіб і груп повідомлення про дискримінацію щодо жінок. За індивідуальними скаргами заходи не вживаються. Разом з тим ця процедура спрямована на те, щоб виявляти нові тенденції і форми дискримінації щодо жінок з метою розробки політичних рекомендацій з розв'язання поширених проблем. Повідомлення можуть спрямовуватися до Комісії через Відділ Організації Об'єднаних Націй щодо покращення становища жінок (адресу див. у частині 1, вище).

Крім того, Комітет з прав людини, що спостерігає за здійсненням Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, може одержувати скарги про порушення положень Пакту, що стосуються рівності чоловіків і жінок, зокрема положень статті 26. Заборону дискримінації за ознакою статі було поширено на права, закріплені в інших документах, включаючи право на соціальне забезпечення, що гарантується в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (стаття 9)¹. Процедурою розгляду індивідуальних скарг у Комітеті з прав людини можуть скористатися особи в 76 країнах, що ратифікували Факультативний протокол до Пакту про громадянські і політичні права. Отже, жінки в цих країнах можуть подавати скарги на зазіхання на їхню рівноправність, що гарантується цим Пактом, а також Пактом про економічні, соціальні і культурні права і, можливо, іншими міжнародними конвенціями з прав людини, за тієї умови, що їхня країна також є учасником цих міжнародних договорів.

¹ Див., наприклад, S.W.M. Broeks v. the Netherlands, Communication No. 172/1984 (9 April 1987), Selected Decisions of the Human Rights Committee under the Optional Protocol, International Covenant on Civil and Political Rights, Volume 2. Seventeenth to Thirty-second Sessions (October 1982 – April 1988) (United Nations publication. Sales No. E.89.XIV.1), p. 196.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК I

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК

Прийнята і відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією Генеральної Асамблеї 34/180 від 18 грудня 1979 року.

Набрання чинності: 3 вересня 1981 року відповідно до статті 27 (1).

Держави-учасниці цієї Конвенції,

враховуючи, що Статут Організації Об'єднаних Націй знову утвердив віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок,

враховуючи, що Загальна декларація прав людини підтверджує принцип недопущення дискримінації і проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені в ній, без будь-якої різниці, в тому числі щодо статі,

враховуючи, що на держав-учасниць Міжнародних пактів про права людини покладається зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма економічними, соціальними, культурними, громадянськими і політичними правами,

беручи до уваги міжнародні конвенції, укладені під егідою Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок,

враховуючи також резолюції, декларації та рекомендації, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ з метою спри-

яння рівноправності чоловіків і жінок, будучи, проте, занепокоєні тим, що незважаючи на ці документи, як і раніше, має місце значна дискримінація щодо жінок,

нагадуючи, що дискримінація жінок порушує принцип рівноправності і поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками у політичному, соціальному, економічному і культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства,

будучи занепокоєні тим, що в умовах злиднів жінки мають найменший доступ до продовольства, охорони здоров'я, освіти, професійної підготовки та можливостей для працевлаштування, а також до інших можливостей,

будучи впевненими, що встановлення нового міжнародного економічного порядку, заснованого на рівності і справедливості, значно сприятиме забезпеченню рівності між чоловіками і жінками,

підкреслюючи, що ліквідація апартеїду, всіх форм расизму, расової дискримінації, колоніалізму, неокolonіалізму, агресії, іноземної окупації і панування та втручання у внутрішні справи держав є необхідною для повного здійснення прав чоловіків і жінок,

підтверджуючи, що зміцнення міжнародного миру і безпеки, ослаблення міжнародної напруженості, взаємне співробітництво між усіма державами незалежно від їх соціальних і економічних систем, загальне і повне роззброєння і особливо ядерне роззброєння під суворим і ефективним міжнародним контролем, утвердження принципів справедливості, рівності і взаємної вигоди у відносинах між країнами та здійснення права народів, що перебувають під іноземним і колоніальним пануванням та іноземною окупацією, на самовизначення і незалежність, а також повага національного суверенітету і територіальної цілісності держав будуть сприяти соціальному прогресу і розвитку і, як наслідок цього, сприятимуть досягненню повної рівності між чоловіками і жінками,

будучи впевнені, що повний розвиток країни, добробут всього світу і справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх сферах,

враховуючи значення вкладу жінок у добробут сім'ї та у розвиток суспільства, що до цього часу не одержав повного визнання, соціальне значення материнства та ролі обох батьків у сім'ї і у вихованні дітей та усвідомлюючи, що роль жінки у продовженні роду не повинна бути причиною дискримінації, оскільки виховання дітей вимагає спільної відповідальності чоловіків і жінок та всього суспільства в цілому,

визнаючи, що для досягнення повної рівності між чоловіками і жінками необхідно змінити традиційну роль як чоловіків, так і жінок у суспільстві та в сім'ї;

сповнені рішучістю здійснити принципи, проголошені в Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок, із цією метою вжити заходів, необхідних для ліквідації такої дискримінації в усіх її формах і проявах, **погодилися про нижченаведене:**

ЧАСТИНА I

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції поняття «дискримінація щодо жінок» означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямоване на ослаблення чи зводить нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Стаття 2

Держави-учасниці засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх її формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок і з цією метою зобов'язуються:

а) включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство, якщо цього ще не було зроблено, та забезпечити за допомогою закону й інших відповідних заходів практичне здійснення цього принципу;

б) вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції, там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок;

в) встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації,

г) утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи і установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання;

е) вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства;

ф) вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, для зміни або скасування діючих законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок;

г) скасувати всі положення свого кримінального законодавства, що являють собою дискримінацію щодо жінок.

Стаття 3

Держави-учасниці вживають в усіх галузях, і, зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок, з тим, щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини і основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Стаття 4

1. Вжиття державами-учасницями тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками і жінками, не вважається, як це визначається цією Конвенцією, дискримінаційним, проте воно ні в якому разі не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; ці заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівності можливостей і рівноправного відношення.

2. Вжиття державами-учасницями спеціальних заходів, спрямованих на охорону материнства, включаючи заходи, що містяться в цій Конвенції, не вважається дискримінаційним.

Стаття 5

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів з метою:

а) змінити соціальні і культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викорінення забобів, звичаїв та всієї іншої практики, заснованих на ідеї неповноцінності або зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок;

б) забезпечити, щоб сімейне виховання включало в себе вірне розуміння материнства як соціальної функції і визначення загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання і розвиток своїх дітей за умови, що в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу.

Стаття 6

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, для припинення всіх видів торгівлі жінками та експлуатації, проституції жінок.

ЧАСТИНА II

Стаття 7

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному і суспільному житті країни, і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право: а) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та обиратися в усі публічно виборні органи;

б) брати участь у формуванні і здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;

с) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського і політичного життя країни.

Стаття 8

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій.

Стаття 9

1. Держави-учасниці надають жінкам рівні з чоловіками права на буття, зміни або збереження громадянства. Вони, зокрема, забезпечують, що ні одруження з іноземцем, ні зміна громадянства чоловіка під час шлюбу не тягнуть за собою автоматичної зміни громадянства дружини, не перетворюють її в особу без громадянства і не можуть змусити її приймати громадянство чоловіка.

2. Держави-учасниці надають жінкам рівні з чоловіками права щодо громадянства їх дітей.

ЧАСТИНА III

Стаття 10

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для того, щоб ліквідувати дискримінацію щодо жінок, з тим, щоб забезпечити їм рівні права з чоловіками в галузі освіти, і, зокрема, забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок: а) однакові умови для орієнтації у виборі професії або спеціальності, для доступу до освіти і одержання дипломів у навчальних закладах усіх категорій як у сільських, так і у міських районах; ця рівність забезпечується в дошкільній, загальній, спеціальній і вищій технічній освіті, а також в усіх випадках професійної підготовки;

б) доступ до однакових програм навчання, однакових іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості;

в) усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків в усіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і, зокрема, шляхом перегляду учбових посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання;

г) однакові можливості одержання стипендій та іншої допомоги на освіту;

д) однакові можливості доступу до програм продовження освіти, включаючи програми поширення грамотності серед дорослих і програми функціональної грамотності, спрямовані, зокрема, на скорочення якомога скоріше будь-якого розриву в знаннях чоловіків і жінок;

е) скорочення числа дівчат, які не закінчують школи, та розробку програм для дівчат і жінок, які передчасно залишили школу;

ж) однакові можливості активно брати участь у заняттях спортом і фізичною підготовкою;

з) доступ до спеціальної інформації освітнього характеру для сприяння забезпеченню здоров'я і добробуту сімей, включаючи інформацію і консультації про планування розміру сім'ї.

Стаття 11

1. Держави-учасниці вживають всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі зайнятості, з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

-
- a) право на працю як невід'ємне право всіх людей;
 - b) право на однакові можливості при наймі на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при наймі;
 - c) право на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі і гарантію зайнятості, а також на користування по службі всіма пільгами і умовами роботи, на одержання професійної підготовки і перепідготовки, включаючи учнівство, професійну підготовку підвищеного рівня та регулярну перепідготовку;
 - d) право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи;

e) право на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності, а також право на оплачувану відпустку.

2. Для запобігання дискримінації щодо жінок через одруження або материнство та гарантування їм ефективного права на працю держави-учасниці вживають відповідних заходів для того, щоб:

a) заборонити, під загрозою застосування санкцій, звільнення з роботи на підставі вагітності або відпустки по вагітності і пологах чи дискримінації з огляду на сімейний стан при звільненні;

b) ввести оплачувані відпустки або відпустки з порівнянною соціальною допомогою з вагітності і пологах без втрати попереднього місця праці, старшинства або соціальної допомоги;

c) заохочувати надання необхідних додаткових соціальних послуг з тим, щоб дозволити батькам поєднувати виконання сімейних обов'язків з трудовою діяльністю і участю в громадському житті, зокрема шляхом створення і розширення мережі закладів з догляду за дітьми;

d) забезпечувати жінкам особливий захист у період вагітності на тих видах робіт, шкідливість яких для здоров'я доведена.

3. Законодавство, що стосується захисту прав, про які йдеться в цій статті, періодично розглядається в світлі науково-технічних знань, а також переглядається, скасовується або розширюється, наскільки це необхідно.

Стаття 12

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї.

2. Поряд з положенням пункту 1 цієї статті держави-учасниці забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і

післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності і годування.

Стаття 13

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в інших галузях економічного і соціального життя з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

- a) право на сімейну допомогу;
- b) право на одержання позик, закладів під нерухоме майно та інших форм фінансового кредиту;
- c) право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, заняттям спортом, та в усіх галузях культурного життя.

Стаття 14

1. Держави-учасниці беруть до уваги особливі проблеми, з якими зустрічаються жінки, що мешкають у сільській місцевості, та значну роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, в тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства, та вживають усіх відповідних заходів для забезпечення застосування положень цієї Конвенції до жінок, що мешкають у сільській місцевості.

2. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських районів та в одержанні переваг від такого розвитку, і, зокрема, забезпечують таким жінкам право:

- a) брати участь у розробці і здійсненні планів розвитку на всіх рівнях;
- b) на доступ до відповідного медичного обслуговування, включаючи інформацію, консультації та обслуговування з питань планування розміру сім'ї;
- c) безпосередньо користуватися благами програм соціального страхування;
- d) одержувати всі види підготовки та формальної і неформальної освіти, включаючи функціональну грамотність, а також користуватися послугами всіх засобів обцинного обслуговування, консультативних служб з сільськогосподарських питань, зокрема для підвищення їх технологічного рівня;

е) організувати групи самопомоги і кооперативи з тим, щоб забезпечити рівний доступ до економічних можливостей шляхом роботи за наймом або незалежної трудової діяльності;

ф) брати участь в усіх видах колективної діяльності;

г) на доступ до сільськогосподарських кредитів і позик, системи збуту, відповідної технології та на рівний статус у земельних і аграрних реформах;

h) користуватися належними послугами, електро- і водозабезпеченням, а також транспортом і засобами зв'язку.

ЧАСТИНА IV

Стаття 15

1. Держави-учасниці визнають за жінками рівність з чоловіками перед законом.

2. Держави-учасниці надають жінкам однакову з чоловіками громадянську правоздатність і однакові можливості її реалізації. Вони, зокрема, забезпечують їм рівні права при укладанні договорів і управлінні майном, а також рівне відношення до них на всіх етапах розгляду в судах і трибуналах.

3. Держави-учасниці погоджуються, що всі договори та всі інші приватні документи будь-якого роду, правовим наслідком яких є обмеження правоздатності жінок, вважаються недійсними.

4. Держави-учасниці надають чоловікам і жінкам однакові права щодо законодавства, яке стосується пересування осіб і свободи вибору місця проживання і фактичного місцеперебування.

Стаття 16

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу і сімейних відносин, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок:

а) однакові права щодо одруження;

б) однакові права на вільний вибір дружини і на одруження лише з своєю вільною і повною згоди;

с) однакові права і обов'язки під час шлюбу і після його розірвання;

д) однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків незалежно від їх сімейного стану у питаннях, що стосуються їх дітей; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;

е) однакові права вільно вирішувати питання про кількість дітей і проміжки між їх народженням та доступу до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють їм здійснити це право;

ф) однакові права і обов'язки бути опікунами, попечителями, довіреними особами і всиновлювачами дітей або здійснювати аналогічні функції, коли вони передбачені національним законодавством; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;

г) рівні особисті права чоловіка і дружини, в тому числі вибору прізвища, професії, заняття;

н) рівні права подружжя щодо володіння, придбання, управління, користування і розпорядження майном як безплатне, так і за плату.

2. Заручини і шлюб дитини не мають юридичної сили, і вживаються всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, з метою визначення мінімального шлюбного віку та обов'язкової реєстрації шлюбів в актах громадянського стану.

ЧАСТИНА V

Стаття 17

1. Для розгляду ходу здійснення цієї Конвенції засновується Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (далі іменується «Комітет»), який складається в момент набрання чинності Конвенцією з вісімнадцяти, а після її ратифікації або приєднання до неї тридцять п'ятої держави-учасниці з двадцяти трьох експертів, що мають високі моральні якості і компетентність у галузі, яка охоплюється цією Конвенцією. Ці експерти обираються державами-учасницями із числа громадян і виступають у своїй особистій якості, при цьому враховується справедливий географічний розподіл і представництво різних форм цивілізації, а також основних правових систем.

2. Члени Комітету обираються таємним голосуванням з числа внесених у список осіб, висунутих державами-учасницями. Кожна держава-учасниця може висунути одну особу з числа своїх громадян.

3. Первісні вибори проводяться через шість місяців з дня набрання чинності цією Конвенцією. Принаймні за три місяці до дати проведення кожних виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй направляє державам-учасницям листа с пропозицією подати свої кандидатури протягом двох місяців. Генеральний секретар готує список, в якому в алфавітному порядку внесені всі висунуті таким чином особи із зазначен-

ням держав-учасниць, які їх висунули, і представляє цей список державам-учасницям.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-учасниць, що скликається Генеральним секретарем в центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, де дві третини держав-учасниць складають кворум, особами, обраними в Комітет, вважаються ті кандидати, які дістають найбільшу кількість голосів та абсолютну більшість голосів представників держав-учасниць, що присутні і беруть участь у голосуванні.

5. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Проте строк повноважень дев'яти членів, обраних на перших виборах, закінчується через два роки; одразу ж після проведення перших виборів прізвища цих дев'яти членів визначає жеребом голова Комітету.

6. Обрання п'яти додаткових членів Комітету проводиться відповідно до положень пунктів 2, 3 і 4 цієї статті після ратифікації або приєднання до Конвенції тридцять п'ятої держави. Строк повноважень двох додаткових членів, обраних таким чином, закінчується через два роки, прізвища цих двох членів визначаються жеребом головою Комітету.

7. Для заповнення непередбачених вакансій держава-учасниця, експерт якої перестав функціонувати як член Комітету, призначає іншого експерта із числа своїх громадян за умови схвалення Комітетом.

8. Члени Комітету одержують затверджувану Генеральною Асамблеєю винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлених Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

9. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 18

1. Держави-учасниці зобов'язуються подавати Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй для розгляду Комітетом доповідь про законодавчі, судові, адміністративні або інші заходи, вжиті ними на виконання положень цієї Конвенції, та про прогрес, досягнутий в цьому відношенні:

а) протягом одного року після набрання чинності цією Конвенцією щодо даної держави та

б) після цього принаймні через кожні чотири роки і надалі тоді, коли цього вимагає Комітет.

2. У доповідях можуть зазначатися фактори та ускладнення, що впливають на виконання зобов'язань за Конвенцією.

Стаття 19

1. Комітет встановлює свої власні правила процедури.
2. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк.

Стаття 20

1. Комітет щорічно проводить засідання, як правило, протягом періоду, що не перевищує двох тижнів, з метою розгляду доповідей, поданих відповідно до статті 18 цієї Конвенції.

2. Засідання Комітету, як правило, проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або в будь-якому іншому місці, визначеному Комітетом.

Стаття 21

1. Комітет щорічно через Економічну і Соціальну раду подає доповідь Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про свою діяльність та може вносити пропозиції і рекомендації загального характеру, що ґрунтуються на вивченні доповідей та інформації, одержаних від держав-учасниць. Такі пропозиції і рекомендації загального характеру включаються у доповідь Комітету поряд із зауваженнями держав-учасниць, якщо такі є.

2. Генеральний секретар надсилає доповіді Комітету Комісії щодо становища жінок для її інформації.

Стаття 22

Спеціалізовані установи мають право бути представленими при розгляді питань про здійснення таких положень цієї Конвенції, що входять у сферу їх діяльності. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам подавати доповіді про здійснення Конвенції в галузях, що входять у сферу їх діяльності.

ЧАСТИНА VI

Стаття 23

Ніщо в цій Конвенції не зачіпає будь-яких положень, які більше сприяють рівноправності між чоловіками і жінками і можуть бути:

-
- a) в законодавстві держави-учасниці або
 - b) в будь-якій іншій міжнародній конвенції, договорі чи угоді, що мають силу для такої держави.

Стаття 24

Держави-учасниці зобов'язуються вживати всіх необхідних заходів на національному рівні для досягнення певної реалізації прав, визнаних у цій Конвенції.

Стаття 25

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами.
2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй призначається депозитарієм цієї Конвенції.
3. Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.
4. Ця Конвенція відкрита для приєднання до неї всіх держав. Приєднання здійснюється шляхом здачі документів про приєднання на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 26

1. Прохання про перегляд цієї Конвенції може бути подане у будь-який час будь-якою з держав-учасниць шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.
2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, якщо вона визнає необхідним вжиття будь-яких заходів, приймає рішення про те, яких саме заходів потрібно вжити щодо такого прохання.

Стаття 27

1. Ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднується до неї після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти або документу про приєднання, ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй одержує і розсилає всім державам текст застережень, зроблених державами в момент ратифікації або приєднання.

2. Застереження, не сумісне з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускається.

3. Застереження можуть бути зняті в будь-який час шляхом відповідного повідомлення, направлено на ім'я Генерального секретаря, який потім повідомляє про це всі держави-учасниці. Таке повідомлення набирає чинності з дня його отримання.

Стаття 29

1. Будь-який спір між двома або кількома державами-учасниками щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, не вирішений шляхом переговорів, передається на прохання однієї із сторін на арбітражний розгляд. Якщо протягом шести місяців з моменту подачі заяви про арбітражний розгляд сторонам не вдалося досягти згоди щодо організації арбітражного розгляду, будь-яка з цих сторін може передати даний спір у Міжнародний Суд шляхом подачі заяви відповідно до Статуту Суду.

2. Кожна держава-учасниця може під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або приєднання до неї заявити про те, що вона не вважає себе зв'язаною зобов'язаннями, що містяться в пункті 1 цієї статті. Інші держави-учасниці не несуть зобов'язань, що випливають із зазначеного пункту даної статті, щодо будь-якої держави-учасниці, яка зробила подібне застереження.

3. Будь-яка держава учасниця, що зробила застереження відповідно до пункту 1 цієї статті, може в будь-який час зняти своє застереження шляхом повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 30

Ця Конвенція, тексти якої англійською, арабською, іспанською, китайською, російською і французькою мовами є цілком автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

ДОДАТОК ІІ

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ УСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ВІДНОШЕННІ ДО ЖІНОК*

А. Заяви, застереження, заперечення і повідомлення про зняття застережень державами-учасниками

Держава-учасник	Статті, у відношенні до яких були зроблені заяви чи застереження	Держави-учасниці, що висунули заперечення	Статті у відношенні до яких застереження були зняті
Аргентина	29, пункт 1		
Австралія	11, пункт 2 b)		
Австрія	7 підпункт b)		
	11, пункт 1 f)		
Бангладеш	2	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	13, підпункт а)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	16, підпункт 1 c) і f)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
Білорусь	[29, пункт 1]		29, пункт 1
Бельгія	7 підпункти а) і b) 15, пункти 2 і 3		
Бразилія	15, пункт 4	Німеччина, Нідерланди, Швеція	
	16, пункти 1 а), c), g) і h)	Німеччина, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1		
Болгарія	[29, пункт 1]		29, пункт 1

* За станом на жовтень 1993 року.

Канада	[11, пункт 1 d)]		[11, пункт 1 d)]
Китай	29, пункт 1		
Куба	29, пункт 1		
Кіпр	9, пункт 2	Мексика	
Єгипет	2	Німеччина, Нідерланди, Швеція	
	9, пункт 2	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	16	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1	Мексика	
Сальвадор	29, пункт 1		
Ефіопія	29, пункт 1		
Франція	[7]	7	
	14, пункт 2 c) i h)		
	[15, пункт 2 i 3]	[15, пункт 2 i 3]	
	[16, пункти 1 c), d) i h)]	16, пункт 1 c), d) i h)]	
	16, пункт 1 g)		
	29, пункт 1		
Німеччина	Заява загального характеру		
	7, підпункт b)		
Венгрія	[29, пункт 1]	29, пункт 1	
Індонезія	29, пункт 1		
Ірак	2, підпункт f) i g)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	9, пункт 1	Швеція	
	9 пункт 1 i 2	Німеччина, Ізраїль, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	16	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1	Швеція	
Ірландія	[9, пункт 1]		9, пункт 1
	[11, пункт 1]		11, пункт 1
	[13, підпункт a)]		13, підпункт a)
	13, підпункт b) i c)		
	15, пункт 3		
	[15, пункт 4]		15, пункт 4
	16, пункти 1 d) i f)		
Ізраїль	7, підпункт b)		
	16		
	29, пункт 1		

Ямайка	9, пункт 2	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1		
Йорданія	9, пункт 2		
	15, пункт 4		
	16, пункти 1 c), d) і g)	Швеція	
Лівійська Арабська Джамахірія	Застереження загального характеру	Данія, Фінляндія, Німеччина, Мексика, Нідерланди, Норвегія, Швеція	
Люксембург	7		
	16, пункт 1 g)		
Малаві	[5]	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	5
	[29, пункт 1]		29, пункт 1
Мальдівські острови	2		
Мальта	11, пункт 1		
	13		
	15		
	16, пункт 1 e)		
Маврикій	11, пункти 1 b) і d)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	16, пункт 1 g)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1		
Монголія	[29, пункт 1]		29, пункт 1
Марокко	2, 9, пункт 2		
	15, пункт 4		
	16		
	29, пункт 1		
Нова Зеландія (острови Кука)	2, підпункт f)	Мексика, Швеція	
	5, підпункт a)	Мексика, Швеція	
(острови Кука і Ніуе)	11, пункт 2 b)		
Польща	29, пункт 1		
Республіка Корея	9	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	16, пункти 1 [c), d), f] і g)	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	16, пункти 1 c), d) і f)

Румунія	29, пункт 1		
Російська Федерація	[29, пункт 1]		29, пункт 1
Іспанія	7 (заява)		
Таїланд	7	Німеччина	
	9, пункт 2	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	10,	Німеччина, Мексика	
	[11, пункт 1 b)]	Німеччина	11, пункт 1 b)
	[15, пункт 3]	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	15, пункт 3
	16	Німеччина, Мексика, Нідерланди, Швеція	
	29, пункт 1		
Тринідад і Тобаго	29, пункт 1		
Туніс	9, пункт 2	Німеччина, Нідерланди, Швеція	
	15, пункт 4	Німеччина, Нідерланди, Швеція	
	16, пункти 1 c), d), f), g) і h)	Німеччина, Нідерланди	
	29, пункт 1	Швеція	
Туреччина	9, пункт 1 (заява)		
	15, пункти 2 і 4	Німеччина, Нідерланди	
	16, пункти 1 c), d), f) і g)	Німеччина, Мексика	
		Нідерланди	
	29, пункт 1		
Україна	[29, пункт 1]		29, пункт 1
З'єднане Королівство Великобританії і Північної Ірландії	(заява) 1 2, підпункт f) і g) 9 10, підпункт c) 11, пункти 1 і 2 13 15, пункти 2 і 3 16, пункт 1	Аргентина	
Від імені Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острови Мен, острови	(заява) 1, 2, 9, 11, 13, 15, 16		

Південна Георгія, Південні Сандвічеві о- строви і острови Теркс і Кайкос			
Венесуела	29, пункт 1		
В'єтнам	29, пункт 1		
Ємен	29, пункт 1		

В. Статті, застереження до яких державами-учасниками ще не зняті

Стаття	Держава-учасник
1	З'єднане королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
2	Бангладеш Єгипет Мальдівські острови Марокко
	З'єднане королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
2, підпункт f)	Нова Зеландія (Острови Кука)
2, підпункт f) і g)	Ірак, З'єднане Королівство
5, підпункт a)	Нова Зеландія (Острови Кука)
7	Люксембург, Іспанія, Таїланд
7, підпункти a) і b)	Бельгія
7, підпункти b)	Австрія, Німеччина, Ізраїль
9	Корейська Республіка, З'єднане Королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
9, підпункт 1 і 2	Ірак
9, пункт 2	Кіпр, Єгипет, Ямайка, Йорданія, Марокко, Таїланд, Туніс
10	Таїланд
10, підпункт c)	З'єднане Королівство
11	З'єднане Королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
11, пункт 1	Мальта
11, пункт 1 b) і d)	Маврійї
11, пункт 1 f)	Австрія

11, пункт 2 b)	Австрія, Нова Зеландія (Острови Кука и Німуе)
13	Мальта, З'єднане Королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
13, підпункт a)	Бангладеш
13, підпункт b) і c)	Ірландія
14, пункт 2 c) і h)	Франція
15	Мальта
15, пункт 2 і 3	Бельгія, З'єднане Королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
15, пункти 2 і 4	Теркс
15, пункт 3	Ірландія
15, пункт 4	Бразилія, Йорданія, Марокко, Туніс
16	Єгипет, Ірак, Ізраїль, Марокко, Таїланд
16, пункт 1 a), c), g), h)	Бразилія
16, пункт 1 c), d), f) і g)	Туреччина
16, пункт 1 c), d), f), g) і h)	Туніс
16, пункт 1 c), d), і g)	Йорданія
16, пункт 1 c) і f)	Бангладеш
16, пункт 1 d) і f)	Ірландія
16, пункт 1 e)	Мальта
16, пункт 1 f)	З'єднане Королівство і від імені: Британських Віргінських островів, Фолклендських (Мальвінських) островів, острова Мен, острова Південна Георгія і Південних Сандвічевих островів, островів Теркс і Кайкос
16, пункт 1 g)	Франція, Люксембург, Маврикій
29, пункт 1	Аргентина, Бразилія, Венесуела, В'єтнам, Єгипет, Ізраїль, Індонезія, Ірак, Ємен, Китай, Куба, Маврикій, Марокко, Польща, Румунія, Сальвадор, Таїланд, Тринідад і Тобаго, Туніс, Туреччина, Франція, Ефіопія

Запити надсилати на адресу:

Centre for Human Rights
United Nations Office at Geneva
8-14, Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland

New York Office:
Centre for Human Rights
United Nations
New York, N. Y. 10017
USA

Видання підготовлене Харківською правозахисною групою

Довідкове видання

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЩОДО ЖІНОК: КОНВЕНЦІЯ І КОМІТЕТ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 22

Відповідальний за випуск *Євген Захаров*

Переклад *Лідія Тополевська*

Редактор *Ірина Рапп*

Художнє оформлення *Борис Захаров*

Комп'ютерна верстка *Олег Мірошніченко*

Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно

Замовлення надсилати на адресу:
61002, Харків-2, а/с 10430 або root@khp.org

Харківська правозахисна група
61002, Харків, вул. Іванова 27, кв. 4
root@khp.org
www.khp.org

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи
61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4